

De broedvogels van de Terkaplesterpuollen in 2009

Romke Kleefstra

Broedvogels van de Terkaplesterpuollen in 2009

Romke Kleefstra

SOVON-inventarisatierapport 2009/29
Staatsbosbeheer Projectcode 3475
Dit rapport is opgesteld in opdracht van
Staatsbosbeheer, regio Noord

Colofon

© SOVON Vogelonderzoek Nederland 2009

ISSN 1382-6255

Dit rapport is samengesteld in opdracht van de Staatsbosbeheer regio Noord, contactpersoon Hans Boll.

Tekst: Romke Kleefstra

Gegevensbewerking, figuren en verspreidingskaarten: Jeroen Nienhuis, Dries Oomen & Romke Kleefstra

Lay-out: Peter Eekelder & Romke Kleefstra

Foto's: Romke Kleefstra (foto's omslag: nest van Kolgans op verruigde polderdijk, jonge Kolgans in Polder Meinesleat-Akkrumerrak en zicht op de Hynstewerp vanaf de Terkaplester Poel).

Wijze van citeren: Kleefstra R. 2009. Broedvogels van de Terkaplesterpuollen in 2009. SOVON-inventarisatierapport 2009/29. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.

Niets uit dit rapport mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van SOVON en de opdrachtgevers.

SOVON Vogelonderzoek Nederland

Rijksstraatweg 178

6573 DG Beek-Ubbergen

Tel: 024-6848111

Fax: 024-6848122

E-mail: info@sovon.nl

Homepage: www.sovon.nl

Inhoud

Samenvatting	4
Dankwoord en verantwoording	4
1. Inleiding	5
2. Gebied	6
2.1. Ligging, begrenzing en oppervlakte	6
2.2. Landschappelijk indrukken in het voorjaar van 2009	6
2.3. Menselijke activiteiten in en direct rond het gebied	9
2.4. Internationaal belangrijk vogelgebied	10
3. Materiaal en methode	11
3.1. Doel van de kartering	11
3.2. Methode	11
3.3. Veldwerk	11
3.4. Databewerking	11
3.5. Weersomstandigheden	12
4. Resultaten	13
4.1. Soorten en aantallen	13
4.2. Resultaten in relatie tot de karteringen in 1994 en 2002	13
4.2.1. Watervogels	14
4.2.2. Weidevogels	14
4.2.3. Riet(zang)vogels	14
4.3. Soortbesprekingen	15
4.4. Broedvogels buiten Staatsbosbeheer-eigendommen	22
5. Evaluatie	24
5.1. Weidevogels in zomerpolders en winterpolders	24
5.2. Moerasvogels	25
5.3. Natura 2000-soorten	25
5.4. Monitoring	25
6. Literatuur	26
Bijlage 1. Overzichten van Ald Hof, Polder Meinesleat-Akkrumerrak en Lytse Acht	
Bijlage 2. Verspreidingskaarten van integraal gekarteerde broedvogels	

Samenvatting

In het voorjaar van 2009 werd het grootste gedeelte (373,3 ha) van de natuurreservaten in de Terkaplesterpuollen (Terkaplester Poelen) integraal gekarteerd op broedvogels. Er werden vijf ochtendbezoeken en twee avond/nachtronden aan het te karteren gebied gebracht. In totaal werden 74 uur en 20 minuten geïnvesteerd, wat neerkomt op 11,9 minuten per hectare.

In het geïnventariseerde deel van de Terkaplesterpuollen werden in het voorjaar van 2009 53 soorten broedvogels vastgesteld, waarvan 42 integraal werden gekarteerd. Van de gekarteerde soorten staan er 11 op de Rode Lijst, te weten Zomertaling, Slobeend, Grutto, Tureluur, Visdief, Koekoek, Veldleeuwerik, Graspieper, Gele Kwikstaart, Snor en Kneu.

Ook in 1994 en 2002 werd de Terkaplesterpuollen gekarteerd op broedvogels, maar toen ging het om een groter oppervlak aan Staatsbosbeheergebieden (428,5 ha). Een vergelijking over het deel van het gebied dat in alle drie jaren werd onderzocht (368,0 ha) laat negatieve ontwikkelingen zien voor weidevogels. Deze afname lijkt geleidelijker plaats te vinden dan in het aangrenzende Snitsermar, waar aantallen territoria gedurende de jaren negentig een sterke terugval maakten. In de Terkaplesterpuollen loopt de achteruitgang in feite in de pas met de provinciale trends, waarbij de sterkste afname ten opzichte van 1994 voor rekening van Grutto (-61,6%), Scholekster (-59,4%) en Veldleeuwerik (-45,7%) komen, terwijl zeldzamere soorten (vrijwel geheel) ontbreken, zoals Zomertaling, Kempshaan en Watersnip. Al met al is in de Terkaplesterpuollen – evenals in het Snitsermar, waarmee het in feite één gebied vormt – sprake van een afname in de talrijkheid en soortendiversiteit van weidevogels, met name in de voor het gebied typische zomerpolders.

Dankwoord en verantwoording

Voor het aandragen van informatie worden de Staatsbosbeheer-medewerkers Sjoerd Bakker, Hans Boll en Harm van der Wal bedankt. Gegevens over het deelgebied Ald Hof werden via Freek Nijland van het Weidevogelmeetnet Friesland verkregen

Meest opvallende ontwikkeling is die van de ganzen. De Grauwe Gans nam toe van vijf paartjes in 1994 naar ruim 220 paren in 2009. In het gehele centrale merengebied (Wite en Swarte Brekken, Snitsermar en Terkaplesterpuollen) gaat het om een toename van ca. 50 paar in 2002 naar naar schatting 1000 in 2009. In 2009 is in de populatie van de Terkaplesterpuollen ingegrepen door in bijna 100 nesten eieren te prikken. De reproductie van de soort was desondanks ruim voldoende om de populatie op zijn minst in stand te houden. Daarnaast herbergt de Terkaplesterpuollen een grote broedpopulatie van Kolganzen. Bij deze soort valt op dat ze sinds drie jaar zowaar succesvol broeden, na lange tijd geen vliegvlugge jongen te hebben geproduceerd. Van de Brandgans lijkt een kleine kolonie te ontstaan in de Petgatten Eagmaryp.

Algemene zangvogels van rietlanden houden stand of nemen toe, zoals Rietzanger, Kleine Karekiet en Rietgors. De Blauwborst heeft het gebied zo langzamerhand gekoloniseerd. Het begroeid raken van basaltstenen oevers met landrietruigten lijkt veel van deze soorten in de kaart te spelen. Soorten die het moeten hebben van natte rietlanden en/of ondiep, dynamisch rietmoeras ontbreken (Roerdomp, Porseleinhoen, Baardman). Alleen de Snor lijkt het als liefhebber van dergelijke natte rietlanden redelijk goed te doen in het gebied. Voor Porseleinhoen, Kwartelkoning, Kempshaan en Rietzanger zijn instandhoudingsdoelstellingen geformuleerd in het kader van het Natura 2000-beleid. Afgezien van de Rietzanger worden voor geen van deze soorten die doelstellingen gehaald.

en werden verzameld door Tsjepke van der Honing en Piet Schutten. Tsjepke en Piet droegen ook nestgegevens aan over broedende roofvogels aan. Voor hulp in het veldwerk gaat dank uit naar Anja Cervencl en Sip Veenstra.

1. Inleiding

In opdracht van Staatsbosbeheer regio Noord werd het grootste deel (373,3 ha) van de Terkaplesterpuollen in het voorjaar van 2009 voor de derde maal integraal geïnventariseerd op broedvogels. De kartering werd uitgevoerd door de samensteller van dit rapport, werkzaam bij de vereniging SOVON Vogelonderzoek Nederland. In dit rapport worden

de inventarisatieresultaten uit 2009 beschreven en vergeleken met de gebiedsinventarisaties die plaatsvonden in 1994 (van Manen 1995) en 2002 (Kleefstra 2002). Aanvullend worden van sommige soorten trends op basis van jaarlijkse inventarisaties door vrijwilligers gegeven.

Zicht op het eilandje Lytse Acht vanaf de Terkaplester Poel, 23 april 2009

2. Gebied

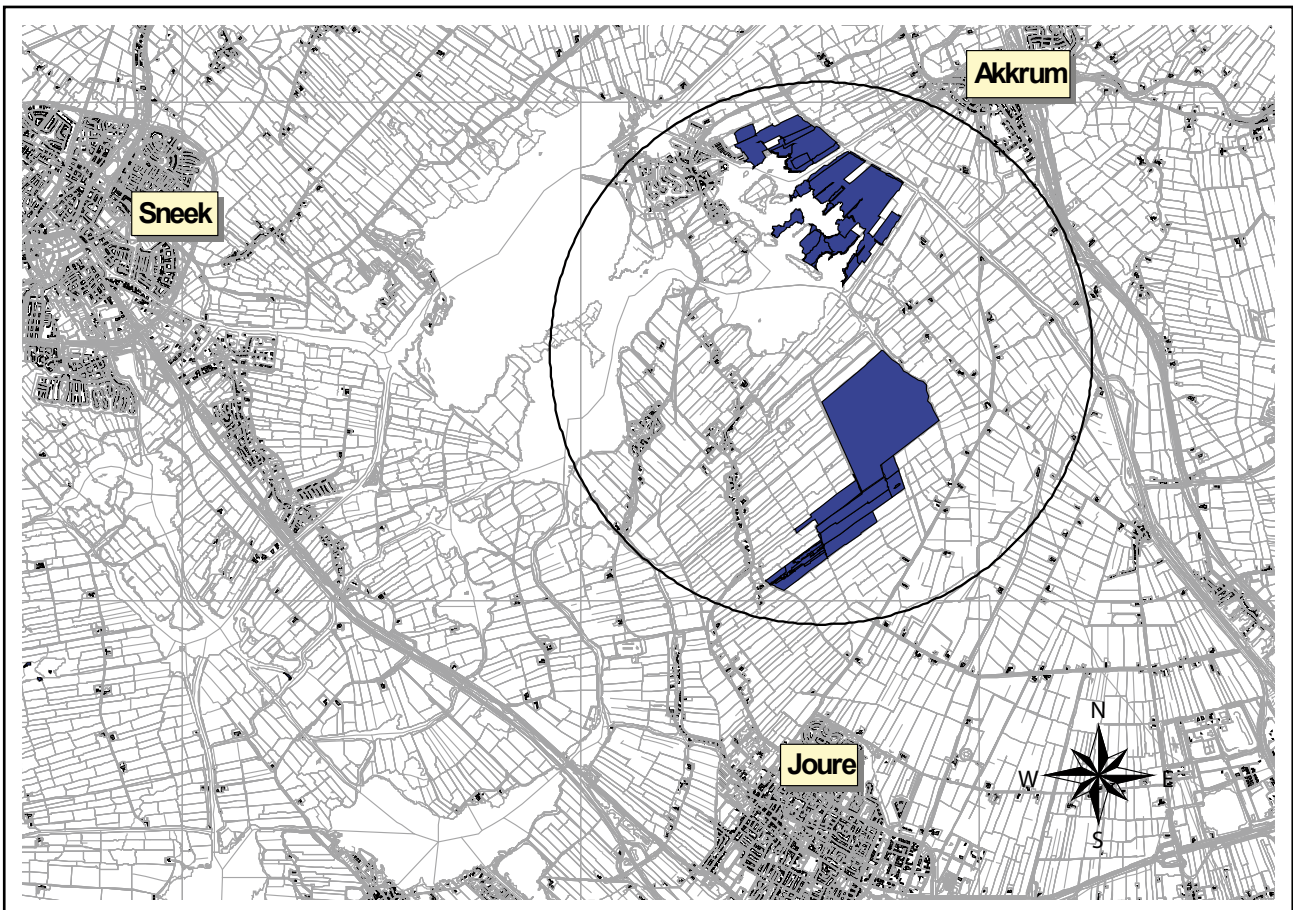
2.1. Ligging, begrenzing en oppervlakte

Het gebied van de Terkplesterpuollen ligt tussen de dorpen Akkrum, Terherne en Terkaple. Samen met de nabijgelegen meren Wite en Swarte Brekken (Witte en Zwarte Brekken) en Snitsermar (Sneekermeer) vormt het een ecologische eenheid in het Lage Midden van Fryslân, aangeduid als 'centrale merengebied van Fryslân'. Snitsermar en Terkplesterpuollen vormen tezamen het Natura 2000-gebied 'Sneekermeergebied'.

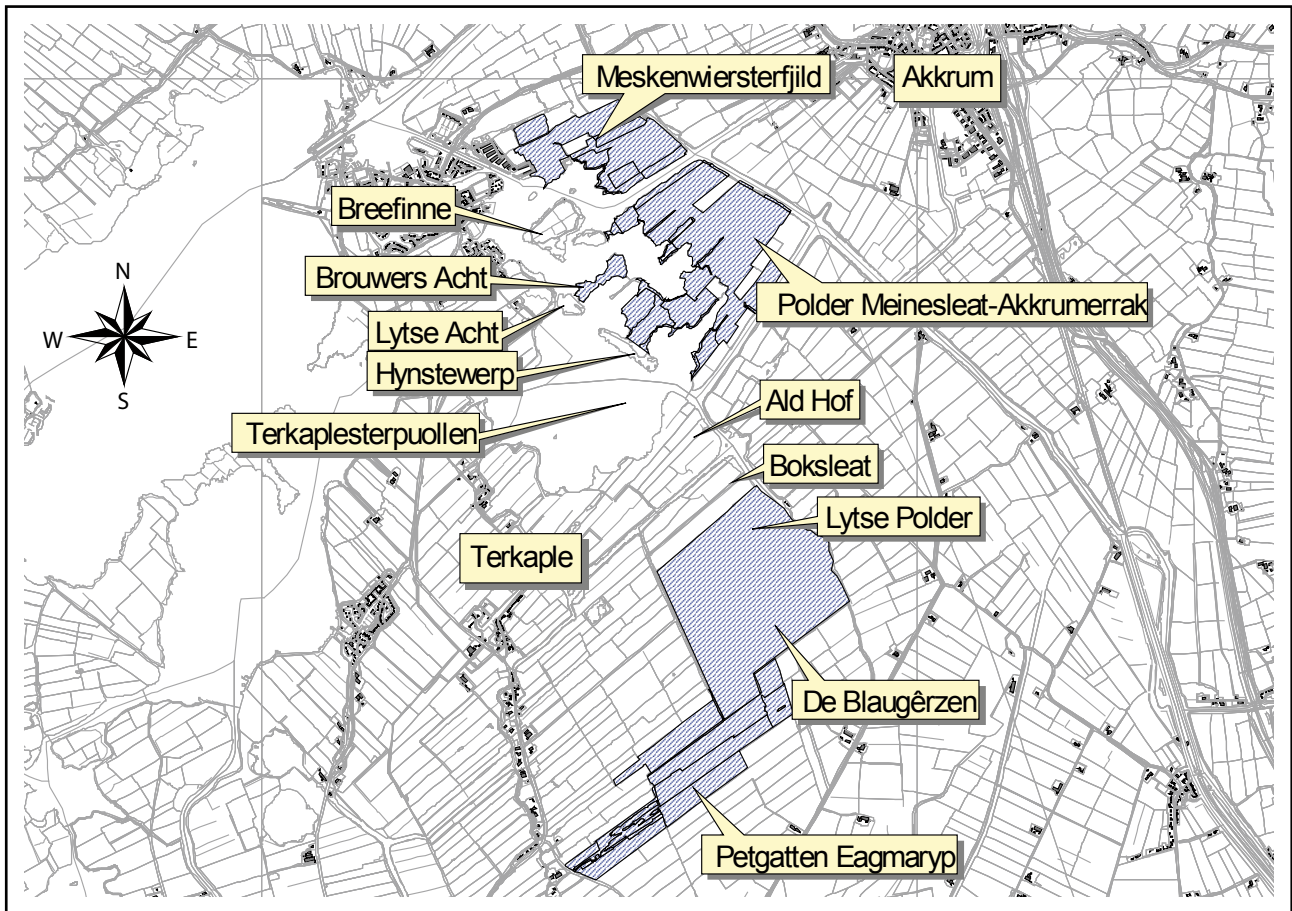
Terkplesterpuollen wordt omgeven door intensief beheerd en diep ontwaterd landbouwgebied. Terherne grenst direct aan het natuurgebied, andere woonkernen liggen op honderden meters afstand. Van de Staatsbosbeheerterreinen werd in 2009 373,3 ha geïnventariseerd. In Kleefstra (2002) worden het gebied en de diverse deelgebieden nader besproken. Gedetailleerde beschrijvingen zijn ook te vinden in Van der Ploeg (1999) en Van Manen (1995). Een overzicht van terreintypes is opgenomen in figuur 3.

2.2. Landschappelijk indrukken in het voorjaar van 2009

Geen voorjaar is hetzelfde. Terreincondities kunnen vooral in weidegebieden van jaar op jaar verschillen. Weidevogels reageren hier doorgaans snel en rigoureuus op. In de onderstaande bespreking worden de landschappelijke indrukken, verkregen tijdens het veldwerk in het voorjaar van 2009, onderverdeeld in de belangrijkste terreintypes, te weten moeras, zomerpolder en winterpolder. Vooral voor zeldzame graslandtypes als zomerpolders is het centrale merengebied van belang. Vroeger bestond het overgrote deel van het Lage Midden van Fryslân hieruit (boezemlanden en zomerpolders), maar met de komst van bedijking en bemaling is het oorspronkelijke areaal teruggelopen van ca. 100.000 ha naar zo'n 2700 ha (Claassen 2008).

Figuur 1. Ligging van de onderzochte terreindelen van de Terkplesterpuollen in 2009.

Figuur 2. Overzicht van de meest gebruikte toponiemen in de Terkaplesterpuollen. De onderzochte terreinen zijn gearceerd weergegeven.

Moeras

De poelen en plassen van de Terkaplesterpuollen hebben meer het karakter van laagveenmoerassen als Alde Feanen en Wieden dan dat van de Zuidwest-Friese meren, omdat zich rond de wateren veelal een zoom van elzenbroek op trilveen bevindt in combinatie met rietoevers. Deze zomen zijn vooral te vinden in particuliere eigendommen, zoals Breefinne, Lytse Acht, Hynstewerp (figuur 2) en de oevers van de Terkaplester- en Terhernsterpuollen. Binnen de onderzochte terreinen van Staatsbosbeheer zijn rietzomen met name te vinden in de oevers van eilanden als Brouwers Acht en Polder Meinesleat-Akkrumerrak. Het grootste aaneengesloten moerasgebied wordt gevormd door Petgatten Eagmaryp (petgaten van Akmarijp, ook wel Graverij genoemd). Deze langgerekte petgaten worden doorsneden met smalle legakkers, met daarop opslag van wilg, lijsterbes en meidoorn, en omzoomd door veenmosrietlanden.

Zomerpolders

Polder Meinesleat-Akkrumerrak, Ald Hof, Boksleat en Blaugêrzen zijn de zomerpolders in het gebied van de Terkaplesterpuollen, waarvan de eerst- en laatstgenoemde onderzocht werden. Beide gebieden

vallen in de loop van maart droog. Bij aanvang van de inventarisaties waren beide gebieden grotendeels nog slikkig, kaal en nat. Daarna droogde de toplaag van de bodem in, maar bleef de bodem vochtig als gevolg van een hoog peil in de sloten.

De Polder Meinesleat-Akkrumerrak heeft gedurende de afgelopen tien jaar langzaam maar zeker een gedaanteverwisseling ondergaan. Waar tot voor kort het beeld werd bepaald door een heterogeen vegetatie met afwisselend korte en soortenarme vegetaties met overwegend fioringras en moerasdroogbloem en hogere vegetatie als rietgras, perzikkruid, grote ratelaars en dotterbloemen, worden in toenemende mate stukken landen gedomineerd door een vegetatie bestaande uit moerasdroogbloem en greppelrus, wat het grootste deel van het voorjaar (tot in juni) een relatief 'kale' aanblik geeft (zeer korte vegetatie, die langzaam op gang komt).

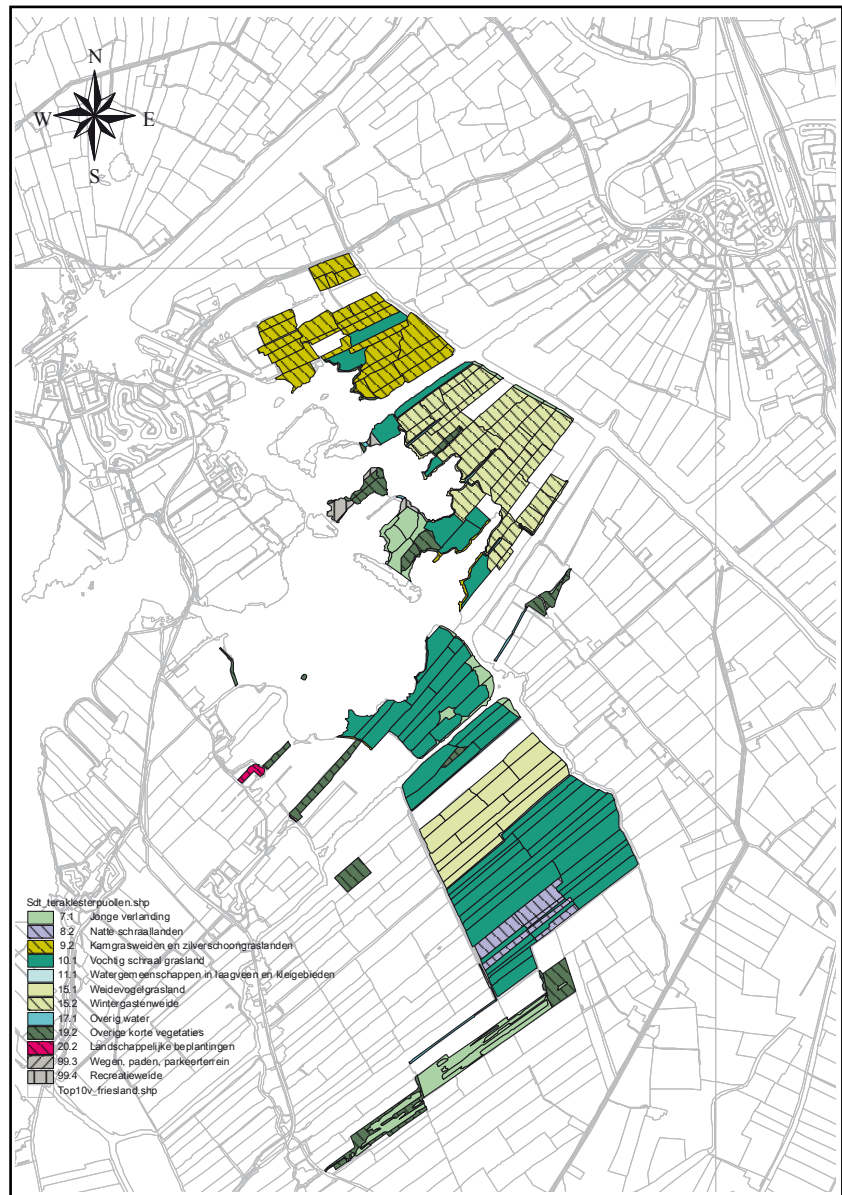
Polder Meinesleat-Akkrumerrak bij aanvang van het voorjaar (links, 4 april 2010). Op de rechter foto een 'opvaart', dichtgegroeid met natte zeggen- en rietvegetatie en broedgebied van de Grauwe Gans (4 april 2010).

Korte vegetaties van fioringras en moerasdroogbloem winnen steeds meer terrein in Polder Meinesleat-Akkrumerrak, waardoor de vegetatie het grootste deel van het voorjaar zeer kort blijft (foto links is genomen op 3 mei 2009, de foto rechts op 25 mei 2009 in hetzelfde perceel).

Verskil in waterstanden in weidevogelgebied. Links: hoog water in de Blaugêrzen (2 mei 2009). Rechts: Lage waterstand in de Lytse Polder (17 april 2009).

Figuur 3. Habitatkaart van de geïnventariseerde terreindelen van de Terkaplester Puollen (Staatsbosbeheer).

Winterpolders

Het Meskenwiersterfjild en de Lytse Polder vormen de grootste stukken winterpolder in het gebied. Daarnaast liggen er nog enkele jaarrond bemalen graslanden direct ten noorden van de Petgatten Eagmaryp. Zowel in Meskenwiersterfjild als Lytse Polder zijn graslanden matig kruidenrijk en ontwikkelt zich al vlot in het voorjaar een ‘vette’ grasbegroeiing (hoog en relatief dicht van structuur). In beide gebieden was de waterstand laag te noemen (70-100 cm minus maaiveld).

2.3. Menselijke activiteiten in en direct rond het gebied

De Terkaplesterpuollen zijn belangrijk voor waterrecreatie in Fryslân. Steeds vroeger in het voorjaar komt deze recreatie op gang, waardoor

het met name in warme voorjaarsweekenden en –vakanties druk kan zijn met vooral zeilboten, motorbootjes en kruisiers. Hiervoor zijn steigers beschikbaar om af te meren, waarvan de meeste ook toegang verschaffen tot de Staatsbosbeheerterreinen. Ondanks de aanwezigheid van afpaling met verbodsborden worden terreinen met grote regelmaat bezocht door recreanten, dikwijls met loslopende honden, en zijn ze ook in trek als openbaar toilet voor zeilers. Dat geldt in het bijzonder voor een eilandje als Brouwers Acht, waar ook zeilkampjes worden opgeslagen. Daarnaast worden stukken van de Polder Meinesleat-Akkrumerrak bezocht door recreanten. Het weggetje De Dolten bij de Blaugêrzen wordt veel bezocht door wandelaars, al dan niet met honden. Voorts ligt het gebied dicht bij Joure, van waaruit in het voorjaar en de zomer vrijwel dagelijks vaarten met luchtballonnen plaatsvinden, die regelmatig laag over de Terkaplesterpuollen voeren. Naast deze recreatieve activiteiten was het

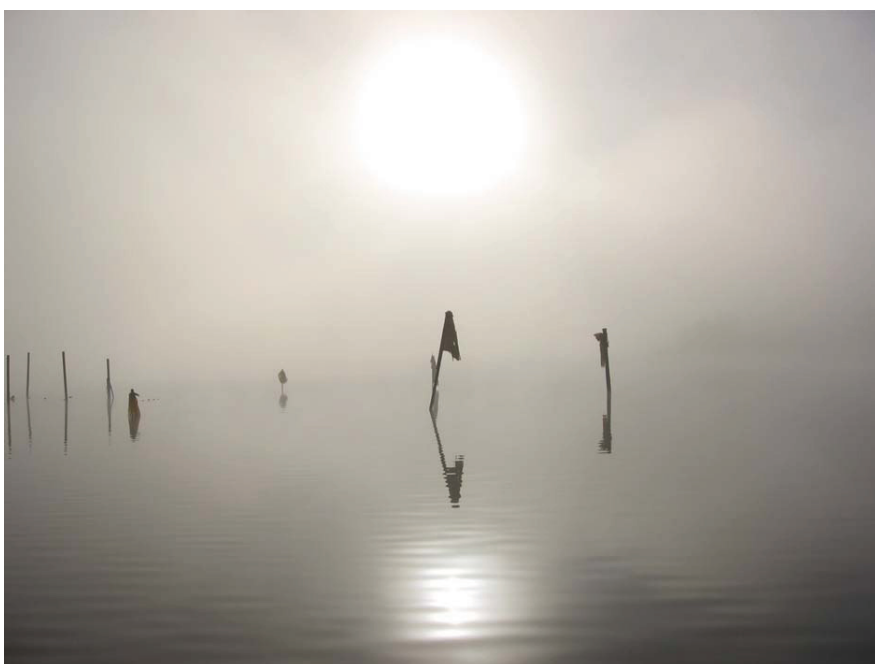
Op de foto links een voorbeeld van het gevolg van betreding van rietzomen door koeien als gevolg van slechte afpaling (Polder Meinesleat-Akkrumerrak, 24 juni 2009). Op de foto rechts gedumpte kuilbalen in overjarig rietland in Polder Meinesleat-Akkrumerrak (achter de Hynstewerp, 3 mei 2009).

bezoeken van de Polder Meinesleat-Akkrumerrak voor het prikken van eieren van Grauwe Ganzen vermoedelijk de activiteit met de grootste verontrustende impact op broedvogels. De polder wordt daarnaast vrijwel dagelijks bezocht door pachters die er vee (overwegend pinken en koeien) hebben lopen. Door slechte afpaling willen deze ook nogal eens rietoevers betreden. In rietland in de polder werden gedumpte kuilbalen aangetroffen.

2.4. Internationaal belangrijk vogelgebied

De eenheid van Sneekermeer, Goingarijptster- en Terkaplester Poelen (2288 ha, incl. open

water) vormen tezamen het Natura 2000-gebied 'Sneekermeergebied'. Het gebied is van belang voor een aantal niet-broedvogels die het gebied vooral gebruiken als rustgebied (slaap- en pleisterplaatsen). Voor niet-broedvogels als Kleine Rietgans, Kolgans, Brandgans, Smient, Krakeend, Wintertaling, Wilde Eend, Slobeend, Meerkoet, Goudplevier, Kievit, Kempphaan, Grutto en Wulp werden instandhoudingsdoelstellingen geformuleerd. Datzelfde geldt voor enkele broedvogels, namelijk Porseleinhoen, Kwartelkoning, Kempphaan en Rietzanger. Voor het Porseleinhoen luidt die "behoud omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van tenminste twee paren." Voor Kwartelkoning is de norm gesteld op twee broedparen, Kempphaan 20 en Rietzanger 370.

Fuiken in de Terkaplester Poel, 23 mei 2007.

3. Materiaal en methode

3.1. Doel van de kartering

De kartering vond plaats in het kader van de ornithologische basiskarteringen, die periodiek in de terreinen van Staatsbosbeheer worden uitgevoerd. Het vastleggen van de verspreiding en de aantallen van broedvogels geeft inzicht in aantalsontwikkelingen en effecten van het gevoerde beheer. De uitgevoerde basiskartering had tot doel daarvoor een volledig beeld te krijgen van de Rode Lijstsoorten (Hustings *et al.* 2004) en, in de terminologie van SOVON, zeldzame soorten (LSB/Z; van Dijk *et al.* 2004) en schaarse broedvogels (BMP/B; van Dijk 2004).

3.2. Methode

Bij de verzameling en interpretatie van de veldgegevens werd gewerkt conform de richtlijnen van de SOVON BMP-handleiding (van Dijk 2004). In het veld werd gewerkt met topografische kaarten met een schaal van 1:10.000. De hierop gemaakte notities werden na de inventarisatie verwerkt op aparte soortkaarten, welke na beëindiging van het veldseizoen werden geïnterpreteerd.

3.3. Veldwerk

Er werden vijf vroege ochtendbezoeken aan het gebied gebracht (tabel 1). In de vroege ochtenduren ging daarbij aandacht uit naar moerasvogels (vooral rond zonsopgang actief) en later op de ochtend weidevogels. Ook werd telkens op een ander punt gestart, zodat vrijwel alle gebiedsdelen in de vroege ochtend zijn bezocht. Deels werden de inventarisaties om logistieke redenen gecombineerd met inventarisaties in het gebied van het Snitsermar (Kleefstra 2009b). Het gaat dan om de deelgebieden in het zuidelijke deel van de Terkaplesterpuollen

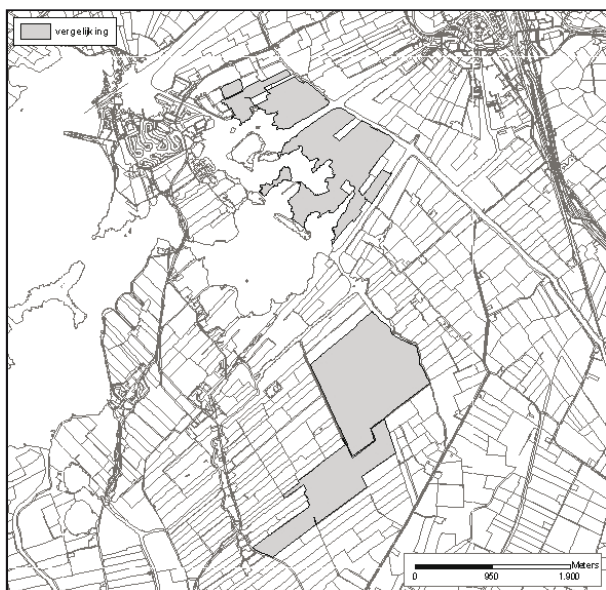
(Petgatten Eagmaryp, Blaugêrzen, Lytse Polder). Voor schemer- en nachttactieve soorten (o.a. Roerdomp) werden twee nachtbezoeken gebracht. In totaal werden 74 uur en 20 minuten geïnvesteerd, wat neerkomt op 11,9 minuten per hectare. Dit komt redelijk overeen met de tijdsinvestering in 2002 (10,7 min/ha, Kleefstra 2002). Een verschil doet zich voor in de aanvang van de karteringen van 1994, 2002 en 2009. Van Manen (1995) voerde de eerste volledige ronde uit op 19 april. Eerder die maand inventariseerde hij alleen Petgatten Eagmaryp en liet de nog plasdrasse polders links liggen. In 2002 werd met de eerste volledige ronde aangevangen op 10 april, omdat de Grauwe Gans zich inmiddels als vroeg in het voorjaar broedende soort gevestigd had (Kleefstra 2002). Omdat deze populatie inmiddels zo groot is en omdat ook een vroege zangvogel als de Blauwborst relatief talrijk is geworden, ving de eerste volledige inventarisatieronde in 2009 aan op 27 maart.

3.4. Databewerking

Geïnterpreteerde soortkaarten zijn gedigitaliseerd in GIS, waarbij in principe het centrum van een territorium de stip op de stippenkaart vormt (zie bijlage), tenzij een nest vondst anders uitwijst. Wanneer in ieder jaar exact hetzelfde gebied geïnventariseerd wordt, is een vergelijking snel getrokken. In het geval van de broedvogelkarteringen van de Terkaplesterpuollen geldt dat de begrenzing en het aantal hectares van het onderzochte gebied in 2009 (373,3 ha) afweek van dat in 2002 (428,5 ha). Ald Hof en Bokseleat vielen af, omdat deze gebieden reeds als BMP-plot in het kader van het Weidevogelmeetnet Friesland worden geïnventariseerd. Ook Brijpot viel af, om de tijdsinvestering enigszins te beperken. Dat alles bemoeilijkt het maken van vergelijkingen. Daarom is in GIS berekend hoeveel territoria er in de

Tabel 1. Tijdsinvestering in de Terkaplesterpuollen in 2009.

Ronde	Datum	Begin	Eind	Totaal	Telomstandigheden
1	27 maart	6:20	13:10	6:50	bewolking 6/8, temp. 8C, wind NW4-5, droog
	4 april	6:45	14:15	7:30	bewolking 7/8, temp. 9C, wind ZW3, droog
2	17 april	7:10	14:50	7:40	bewolking 1/8, temp. 15C, wind N5, droog
	18 april	6:20	12:00	5:40	bewolking 0/8, temp. 15C, NO4, droog
3	2 mei	6:10	13:15	7:05	bewolking 3/8, temp. 18C, wind ZW3, droog
	3 mei	5:30	10:35	5:05	bewolking 8/8, temp. 13C, geen wind, droog
4	19 mei	5:10	12:15	7:05	bewolking 2/8, temp. 18C, wind Z2, droog
	25 mei	4:30	11:45	7:15	bewolking 1/8, temp. 15C, geen wind, droog
N	28 mei	21:50	3:20	5:30	bewolking 3/8, temp. 16C, wind NW3, droog
5	20 juni	4:10	10:45	6:35	bewolking 6/8, temp. 14C, wind W3, droog
	24 juni	4:10	9:15	5:05	bewolking 5/8, temp. 18C, wind NO4, droog
N	28 juni	22:00	1:00	3:00	bewolking 5/8, temp. 18C, wind NO4, droog

Figuur 4. Overzicht van terreinen die in zowel 1994, 2002 als 2009 integraal gekarteerd zijn en op basis waarvan aantalsontwikkelingen zijn berekend (368,0 ha).

onderzoeksjaren 1994, 2002 en 2009 zaten in die terreindelen die in beide jaren zijn onderzocht. De oppervlakte van deze terreinen bij elkaar bedraagt 368,0 ha.

3.5. Weersomstandigheden

Het weer is van invloed op de activiteit van vogels en daardoor op de doelmatigheid van het inventariseren. Harde wind, neerslag en lage temperatuur zijn belemmerende factoren. Veel territoriale activiteit neemt, zeker bij vogels, ook af bij hoge temperaturen. Vandaar een korte beschrijving van het weer in het broedseizoen van 2009 aan de hand van de maandoverzichten van het KNMI. In tabel 2 zijn enkele variabelen samengevat.

Maart

Maart 2009 was een tamelijk rustige en zonnige maand met een gemiddelde temperatuur van 6,1° C, duidelijk boven de 5,6° C van het langjarig gemiddelde. De gemiddelde windsnelheid lag onder het langjarig gemiddelde, stormen ontbraken en slechts op enkele dagen stond langs de kust een harde wind. De neerslag lag iets onder het langjarig

gemiddelde. Het aantal etmalen met nachtvorst was normaal: 2-8 dagen in het westen, 8-11 dagen in het oosten. Strenge vorst ontbrak overal.

April

April 2009 kan worden gekenschetst als een warme en droge voorjaarsmaand. Het landelijk gemiddelde was het op een na hoogste sinds de start van de metingen in 1706; alleen april 2007 was nog zachter. Koele dagen kwamen niet voor en nachtvorst bleef in het grootste deel van het land tot vijf of minder nachten. Alleen in het oosten kwam het kwik nog 5-7 nachten onder de nul graden. Het neerslagpatroon was opmerkelijk variabel, waarbij het in het noorden extreem droog (5-15 mm) was. Grote delen van het noorden (en westen) van het land kenden een hoeveelheid zonuren die ruim boven het gemiddelde lag.

Mei

Mei 2009 was een warme en natte maand. Dat laatste gaat met name ook op voor het noorden van het land, waar de maandsom veelal tussen de 65 en de 125 mm lag. Met een gemiddelde van onder de 12 graden bleef het noorden wat achter bij de rest van het land. De meeste zonuren werden in de kuststrook geregistreerd. Nachtvorst bleef beperkt tot een enkele plek in het oosten van het land.

Juni

Juni 2009 was een tamelijk warme en zonnige maand. Net als in de voorafgaande maanden waren de verschillen in het neerslagpatroon groot. Daarbij was het o.a. opvallend droog (max. 45 mm neerslag) in grote delen van Friesland. De zon scheen traditiegetrouw het meest langs de kust. Tropische dagen kwamen niet voor.

Juli

Zomermaand juli verliep in 2009 over het algemeen warm en zonnig. De hoeveelheid neerslag in delen van het noordwesten steken onder de 70 mm. Het noordoosten bleef met gemiddelde waarden tot 17,5° C iets bij achter bij de rest van het land. Tengevolge van de verschillende depressies die veelal van de Noordzee ons land bereikten lag de gemiddelde windsnelheid duidelijk boven het gemiddelde. Lokaal werden hierbij soms zware windstoten gemeld.

Tabel 2. Enkele weersvariabelen (Nederlands gemiddelde) in de periode maart-juli 2009, op basis van het KNMI. ref. staat voor de referentie waarden (langjarig gemiddelde).

	Gem. temp °C	Ref	Neerslag in mm	Ref	Zonneschijn in %	Ref	Wind (m/s)	Ref
Maart	6,1	5,6	53	65	41	31	4,8	5,4
April	11,7	8,0	22	44	54	39	3,8	4,9
Mei	13,5	12,3	67	57	51	43	4,8	4,5
Juni	15,4	14,9	55	71	50	38	4,0	4,4
Juli	18,0	17,1	100	70	48	40	4,7	4,3

4. Resultaten

4.1. Soorten en aantallen

In het geïnventariseerde deel van de Terkaplesterpuollen werden in het voorjaar van 2009 53 soorten broedvogels vastgesteld, waarvan 42 integraal werden gekarteerd (tabel 3). Algemene soorten die niet werden gekarteerd, maar wel tot broeden kwamen in het gebied zijn: Wilde Eend, Soepeend, Meerkoet, Witte Kwikstaart, Winterkoning, Roodborst, Merel, Tjiftjaf, Fitis, Koolmees en Vink. Van de gekarteerde soorten staan er elf op de Rode Lijst, te weten Zomertaling, Slobeend, Grutto, Tureluur, Visdief, Koekoek, Veldleeuwerik, Graspieper, Gele Kwikstaart, Snor en Kneu.

In tabel 3 worden de aantallen territoria onderverdeeld in wat binnen de Staatsbosbeheer-begrenzing werd vastgesteld en net daarbuiten. De territoria net daarbuiten werden met name vastgesteld op de eilanden in de Terkaplesterpuollen (Breefinne, Grootzand, Lytse Acht, Rûne Pôle en Skonkepôle) en particuliere stukken van Meskenwiersterfjild en Polder Meinesleat-Akkrumerrak (waaronder Hynstewerp). Het aantal binnen de begrenzing wordt

in bijlage 1 in de kop van de verspreidingskaarten vermeld. De kaarten laten evenwel ook de territoria net buiten de begrenzing zien, waarmee het totale aantal stippen per verspreidingskaart overeenkomt met het totaal in tabel 3. Aanvullend op de vermelde soorten hierboven werden van Havik, Grote Bonte Specht, Zanglijster, Spotvogel, Zwartkop, Pimpelmees, Boomkruiper en Putter territoria net buiten de Staatsbosbeheer-eigendommen vastgesteld. Volledigheidshalve zijn ook zij in tabel 3 en in bijlage 2 opgenomen.

4.2. Resultaten in relatie tot de karteringen in 1994 en 2002

Tweemaal eerder werd de Terkaplesterpuollen vrijwel integraal gekarteerd op broedvogels. In zowel 1994 als 2002 werden alle Staatsbosbeheer-eigendommen in het gebied onderzocht. In Gis is een vergelijking gemaakt op basis van de hectares die in alle drie jaren geïnventariseerd werden. Het gaat om een oppervlak van 368,0 ha, (§3.4, figuur 4). In

Tabel 3. Vastgestelde soorten en aantallen territoria in de Terkaplesterpuollen in 2009 (373,3 ha). Rode lijstsoorten zijn vet weergegeven. De aantallen per soort zijn opgedeeld in dat wat binnen de begrenzing zat en net daarbuiten, conform de weergave op de verspreidingskaarten in bijlage 1.

soort	binnen	buiten	totaal	soort	binnen	buiten	totaal
Fuut	9	17	26	Visdief	35	0	35
Kolgans	38	9	47	Koekoek	1	2	3
Grauwe Gans	148	47	195	Grote Bonte Specht	0	1	1
Soepgans	1	2	3	Veldleeuwerik	50	3	53
Canadese Gans	6	0	6	Graspieper	30	2	32
Brandgans	20	2	22	Gele Kwikstaart	64	0	64
Nijlgans	24	11	35	Heggenmus	1	2	3
Bergeend	9	2	11	Blauwborst	12	2	14
Krakeend	44	7	51	Zanglijster	0	2	2
Zomertaling	2	0	2	Sprinkhaanzanger	7	3	10
Slobeend	13	0	13	Snor	5	0	5
Tafeleend	1	7	8	Rietzanger	135	28	163
Kuifeend	12	3	15	Bosrietzanger	1	0	1
Bruine Kiekendief	2	0	2	Kleine Karekiet	79	32	111
Havik	0	1	1	Spotvogel	0	2	2
Buizerd	2	2	4	Braamsluiper	1	1	2
Kwartel	2	0	2	Grasmus	5	2	7
Waterral	1	0	1	Tuinfluitier	1	6	7
Waterhoen	1	0	1	Zwartkop	0	4	4
Scholekster	13	0	13	Pimpelmees	0	1	1
Kievit	64	7	71	Boomkruiper	0	1	1
Grutto	38	2	40	Zwarte Kraai	1	2	3
Wulp	12	0	12	Putter	0	2	2
Tureluur	18	1	19	Kneu	4	1	5
Kokmeeuw	88	0	88	Rietgors	71	15	86

Tabel 4. Vastgestelde soorten en aantallen territoria in het deel van de Terkaplesterpuollen dat zowel in 1994, 2002 als 2009 integraal is gekarteerd op broedvogels (368,0 ha).

soort	1994	2002	2009	soort	1994	2002	2009
Fuut	10	6	8	Watersnip	1	3	0
Knobbelzwaan	2	0	0	Grutto	99	60	38
Kolgans	0	19	38	Wulp	5	8	12
Grauwe Gans	5	26	148	Tureluur	22	24	18
Soepgans	+	+	1	Kokmeeuw	10	241	88
Indische Gans	0	2	0	Visdief	0	16	35
Canadese Gans	5	13	6	Koekoek	2	1	1
Brandgans	0	5	20	Ransuil	1	0	0
Nijlgans	0	5	24	Veldleeuwerik	92	73	50
Bergeend	4	5	8	Graspieper	6	9	30
Smient	0	1	0	Gele Kwikstaart	24	47	64
Krakeend	16	24	44	Heggenmus	1	0	1
Wintertaling	2	1	0	Blauwborst	1	7	12
Zomertaling	7	2	2	Sprinkhaanzanger	2	5	7
Slobeend	25	6	13	Snor	1	2	5
Tafeleend	5	4	1	Rietzanger	48	86	135
Kuifeend	9	13	12	Bosrietzanger	2	6	1
Bruine Kiekendief	2	1	2	Kleine Karekiet	69	68	79
Buizerd	0	0	2	Braamsluiper	1	0	1
Kwartel	3	2	2	Grasmus	0	3	4
Waterral	1	2	1	Tuinfluitier	+	+	1
Waterhoen	1	0	1	Zwarte Kraai	0	3	1
Scholekster	32	14	13	Kneu	1	1	4
Kievit	79	102	64	Rietgors	+	60	71

tabel 4 staan de aantallen weergegeven die in dit deel van de Terkaplesterpuollen in respectievelijk 1994, 2002 en 2009 werden vastgesteld. Hierna worden ze per soortgroep besproken, namelijk watervogels, weidevogels en riet(zang)vogels.

4.2.1. Watervogels

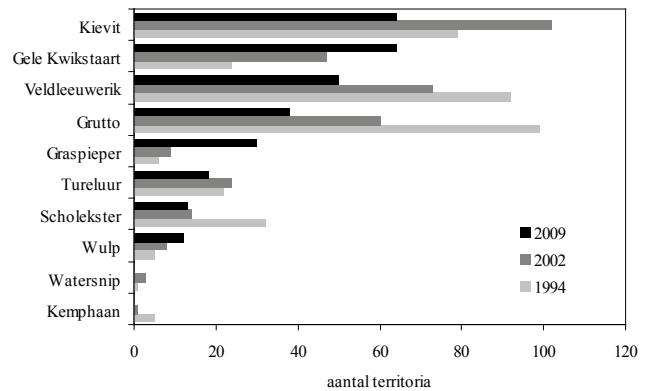
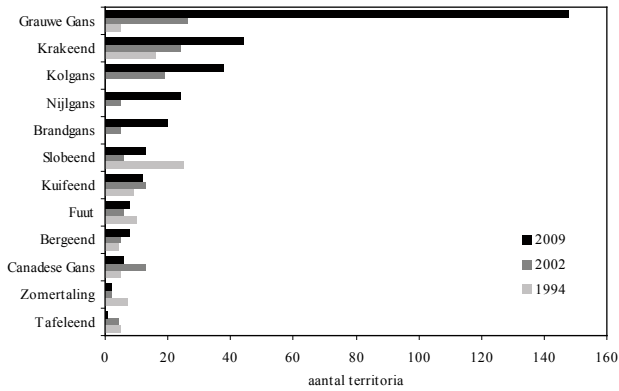
Bij de broedvogels van (matig) voedselrijke plassen en petgaten laten de ganzen een dusdanige toename zien dat ze binnen deze soortgroep de talrijkste soorten zijn. Dat geldt in het bijzonder voor de Grauwe Gans, waarvan in 1994 de eerste vijf territoria werden vastgesteld en waarvan in hetzelfde gebied nu 148 territoria werden vastgesteld. Als de aantallen net buiten de begrenzing en die van het Ald Hof erbij opgeteld worden, gaat het zelfs om 221 broedparen. De aantalstoename loopt in de pas met landelijke ontwikkelingen. Opmerkelijk is ook de sterke toename van Kol-, Brand- en Nijlgans (hoewel de laatste twee soorten ook landelijk toenemen), terwijl de Canadese Gans juist schaarser is geworden. Van de eenden is het eigenlijk alleen de Krakeend die toeneemt, in mindere mate ook de Bergeend. Hier valt op dat de Tafeleend terrein lijkt te verliezen, een karakteristieke soort voor het gebied van de Terkaplesterpuollen.

4.2.2. Weidevogels

Het gros van de weidevogels laat ten opzichte van de vorige karteringen een afname zien. Uitzonderingen daarop vormen Wulp, Graspieper en Gele Kwikstaart. Vooral de toename van de Graspieper springt in het oog, omdat deze Rode lijstsoort het landelijk niet goed doet (van Dijk *et al.* 2009) en provinciaal nagenoeg stabiel is (Nijland 2009). Procentueel laat de Grutto de sterkste afname zien (-61,6%) ten opzichte van 1994, gevolgd door Scholekster (-59,4%) en Veldleeuwerik (-45,7%). Deze top drie komt overeen met de provinciale op basis van het Weidevogelmeetnet Friesland (Nijland 2009). Watersnip en Kemphaan werden als broedvogel niet meer vastgesteld.

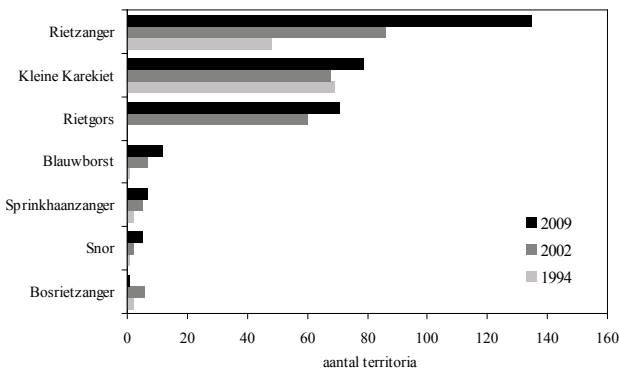
4.2.3. Riet(zang)vogels

Afgezien van de Bosrietzanger waren alle zangvogels van rietlanden in grotere getale aanwezig, hoewel de Rietgors in 1994 niet is gekarteerd. Verhoudingsgewijs laten Blauwborst, Snor en Sprinkhaanzanger de sterkte toename zien, maar meest in het oog springend is mogelijk toch hoe talrijk de Rietzanger is geworden. De Kleine Karekiet is in aantal vrijwel gelijk gebleven.

Figuur 5 (links). Aantalsveranderingen bij een twaalftal broedvogels van (matig) voedselrijke waterpartijen in de Terkaplesterpuollen in 1994-2009, berekend over gebiedsdelen (368,0 ha) die in alle drie jaren integraal gekarteerd zijn.

Figuur 6 (rechts). Aantalsveranderingen bij tien weidevogels in de Terkaplesterpuollen in 1994-2009, berekend over gebiedsdelen (368,0 ha) die in alle drie jaren integraal gekarteerd zijn.

Figuur 7. Aantalsveranderingen bij zeven zangvogels van rietland in de Terkaplesterpuollen in 1994-2009, berekend over gebiedsdelen (368,0 ha) die in alle drie jaren integraal gekarteerd zijn. De Rietgors is in 1994 niet geïnventariseerd.

2000). Gebiedsdekkende inventarisaties van het Sneekermeer en de aangrenzende Terkaplester Poelen in 1988 (Eggenhuizen 1989) en 1993/94 (van Manen 1993 & 1995) leveren geen broedgevallen op, maar wel wordt melding gemaakt van groepen overzomeraars. In 1993 wordt evenwel in het voormalige meertje Lekmar, op een steenworp afstand van het Sneekermeer, een niet-succesvol broedgeval vastgelegd (Roodbergen 1993).

4.3. Soortbesprekingen

In de soortbesprekingen wordt ingegaan op de aard van de gemaakte waarnemingen, broedhabitat, broedsuccessen en aantalsontwikkeling. Wanneer er wat betreft deze onderwerpen niets valt te melden behalve algemene zaken, wordt een soort niet besproken. Bij een aantal soorten wordt gesproken van trends op basis van jaarlijkse inventarisaties. Hiervoor zijn inventarisatiegegevens gebruikt van S. Bakker (Blaugêrzen), T. van der Honing en P. Schutten (Ald Hof, Boksleat) en R. Kleefstra (overige gebieden).

KOLGANS: 38 territoria

In het Sneekermeergebied is de Kolgans vanaf 1985 ieder jaar aanwezig, waarbij ook broedende Kolganzen en paren met jongen worden vastgesteld (o.a. in 1986). Vermoedelijk gaat het om losgelaten lokvogels en aangeschoten exemplaren (Hendriksma

Typische broedplaats van de Kolgans in Polder Meinesleat; op een ruig polderdijkje (21 april 2007).

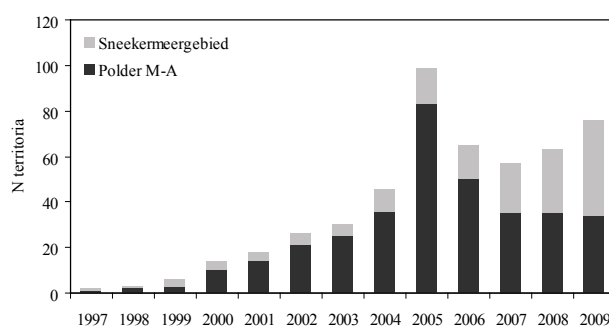

Links: Jonge Kolganzen in het nest (Polder Meinesleat-Akkrumerrak, 15 mei 2008). Rechts: Kolganzengezinnen in het Haklandshop (25 mei 2009).

In het kader van het Landelijk Soortonderzoek Broedvogels (LSB) van SOVON wordt sinds 1997 steeds beter gelet op zeldzame broedvogels als de Kolgans in Fryslân. Voor het Sneekermeergebied tekent zich een scherpe toename af van Kolgans (figuur 8). Naast de inventarisaties van de soort in het gebied (grotendeels eigen gegevens) worden sinds het voorjaar van 2005 jaarlijks nesten gezocht, welke na vondst met GPS-coördinaten worden vastgelegd en welke vervolgens met enige regelmaat gecontroleerd worden (tabel 5). De gegevens van de jaren ervoor zijn gedaan tijdens BMP-/LSB-inventarisaties.

Tot en met 2006 leken Kolgans geen jongen vliegvlug te krijgen. Nesten werden wel gevonden, paren met (kleine) jongen werden in verschillende jaren ook gezien, maar waarnemingen van (bijna) vliegvlugge jongen ontbreken. Daar kwam in 2007 verandering in, toen met zekerheid twee jongen het vliegvlugge stadium bereikten. In dat jaar lag

Figuur 8. Aantalsverloop van de Kolgans in het Sneekermeergebied (Snitsermar en Terkaplesterpuollen) in de periode 1997-2009 met de belangrijkste broedconcentratie in Polder Meinesleat-Akkrumerrak apart weergegeven.

het uitkomstpercentage laag als gevolg van het moedwilligkapottrappen van eieren door onbekenden en predatie (marterachtige). De echte omslag leek zich in 2008 voor te doen. Hoewel minder nesten

Tabel 5. Broedbiologische gegevens van Kolgans in de Polder Meinesleat-Akkrumerrak in de periode 1997-2009 (eigen gegevens).

Jaar	N Sneekermeer	N Polder M-A	N nesten	gem. ei/nest	% uitgekomen	paren met jongen	gem. gezinsgrootte	uitgevlogen
1997	2	1	0	-	-	0	-	0
1998	3	2	?	-	-	2	3,5	0
1999	6	3	?	-	-	-	-	0
2000	14	10	?	-	-	0	-	0
2001	18	14	1	3	?	?	?	?
2002	26	21	5	3,5	?	≥6	3,7	?
2003	30	25	?	-	-	?	-	?
2004	46	36	?	-	-	?	-	?
2005	99	83	15	4,7	?	≥6	3,5	?
2006	65	50	6	4,7	?	0	-	0
2007	57	35	28	5,6	10,20%	2	2,5	2
2008	63	35	17	5,5	72,70%	≥10	2,9	29
2009	76	34	14	5,9	62,2%	≥17	2,4	≥40

werden gevonden, lag het uitkomstpercentage op een hoog niveau en uiteindelijk zouden minstens 29 jongen het vliegvlugge stadium bereiken. Deze ontwikkeling zette zich voort in 2009, waarbij de populatie zelfs een ‘goede’ reproductie kende. Wanneer de totaalaantallen in het gebied van de Terkaplesterpuollen in ogenschouw worden genomen (60 in totaal, incl. aantallen net buiten de begrenzing en in het Ald Hof) komt dat op minstens 0,7 jong per paar. Kolganzen broeden bij voorkeur in niet al te dichte ruigte (brandnetel, rietgras) op polderdijkjes, in oevers en op slootkanten.

GRAUWE GANS: 148 territoria

In 1994 werd de Grauwe Gans voor de eerste maal als broedvogels van de Terkaplesterpuollen vastgesteld. Het ging om vijf paren, waarvan twee met zekerheid een succesvolle broedpoging ondernamen (van Manen 1995). Daarna koloniseerde de soort het gebied, geïllustreerd met de trend in de Polder Meinesleat-Akkrumerrak (figuur 9). In 1994 ging het hier om twee paren, in 1997 om vijf, in 2000 om 14 en in 2002 om 22. In dat jaar leverde de integrale inventarisatie van de soort in de Terkaplesterpuollen 34 territoria op. Sindsdien is de soort sterk toegenomen. In Polder Meinesleat-Akkrumerrak ging het in de periode 2005-2009 om 100-110 paren. Wanneer de aantallen binnen het te karteren gebied, de paren daar net buiten en die van het Ald Hof bij elkaar opgeteld worden dan komt de totaalschatting voor de Terkaplesterpuollen op minstens 221 broedparen. Wanneer de vergelijking nog breder wordt getrokken dan gaat het in het centrale merengebied (Terkaplesterpuollen, Snitsermar, Wite en Swarte Brekken) om een toename van ca. 50 paar in 2002 (Kleefstra 2004) naar zo'n 1000 in 2009.

De toename heeft ertoe geleid dat er klachten van pachters en omwonende boeren zijn over

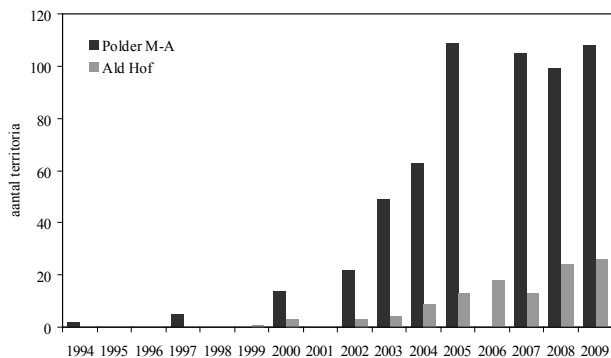
‘ganzenvraat’, waardoor Staatsbosbeheer in het voorjaar van 2009 nesten van Grauwe Ganzen in Polder Meinesleat-Akkrumerrak heeft opgezocht om daarin bijna alle eieren te prikken teneinde het uitkomstsucces te beperken. In totaal werden 90 nesten gevonden met gemiddeld ca. zes eieren per nest. In ongeveer de helft van deze nesten werd één ei ongemoeid gelaten. Het betrof verse nesten en het sparen van één ei had tot doel te voorkomen dat het legsel verlaten werd en de broedvogel alsnog een nieuw legsel begon (H. van der Wal, *pers.med.*).

Het prikken van de eieren heeft niet het beoogde doel (jongenproductie die vrijwel nihil is en daarmee sterk verminderde begrazingsdruk) tot effect gehad. Op 3 mei werden verdeeld over het gebied 32 gezinnen met in totaal 111 jongen gezien (3,5 jong/gezin). Op 24 juni ging het om 31 gezinnen met in totaal 49 jongen (1,6 jong/gezin). Aangezien de tellingen van gezinnen niet volledig zijn (gezinnen worden gemist, niet het hele gebied van de Terkaplesterpuollen is geteld) zal het uiteindelijke uitvliagsucces vermoedelijk ergens in het midden liggen. Dat houdt in, op basis van de twee gezinentellingen, dat 22-50% van de broedparen tenminste één jong heeft voortgebracht en dat is ruim voldoende om de populatie minstens op peil te houden. Bovendien liggen deze percentages hoger dan de normale reproductie van een kolonie zonder beperkende maatregelen (van der Jeugd *et al.* 2006).

Ten eerste zijn alleen beperkende maatregelen uitgevoerd in Polder Meinesleat-Akkrumerrak. Broedparen in het Meskenwiersterfild, Ald Hof en de Petgatten Eagmaryp werden met rust gelaten. In de Polder Meinesleat-Akkrumerrak zijn bovendien niet alle nesten gevonden. Opvallend is dat de Grauwe Gans hier in toenemende mate midden in weilanden gaat broeden waar niet naar nesten is

Nesten van Grauwe Ganzen in ‘opvaarten’ in Meskenwiersterfild (links, 27 maart 2009) en Polder Meinesleat-Akkrumerrak (rechts, 4 april 2009).

Figuur 9. Trend van de Grauwe Gans in de deelgebieden Polder Meinesleat-Akkrumerrak en Ald Hof. Aantalsopgaven uit de Polder Meinesleat-Akkrumerrak uit de jaren 1995, 1996, 1998, 1999, 2001 en 2006 ontbreken. De overige aantallen zijn afkomstig uit Van Manen (1994), Kleefstra (2001), Kleefstra (2002) en eigen ongepubliceerde data uit 2003-2008. De gegevens van het Ald Hof zijn afkomstig van T. van der Honing en P. Schutten.

gezocht. De plekken die de soort hier bezet zijn veelal wat hogere delen langs slootkanten die in de winter en in het vroege voorjaar – wanneer de polder onder water staat en Grauwe Ganzen aanvagen met broeden – eilandjes vormen, die voor de soort uitnodigend (veilig) zijn om op te nestelen. Ook het ongemoeid laten van één ei en de kans zelfs dat sommige geprikte eieren alsnog uitkomen (wat op Texel is vastgesteld, Hondshorst & Voorbergen 2005) heeft ertoe bijgedragen dat alsnog veel jongen het daglicht zagen en het vliegvlugge stadium bereikten. Sterker nog: wanneer slechts een deel van de eieren behandeld wordt, kan dit voor de jongen die uitkomen in het voordeel werken, omdat de onderlinge concurrentie tussen gezinnen om goed opgroei-habitat verkleind wordt, wat de overlevingskansen van de uitgekomen jongen kan bevorderen (van der Jeugd *et al.* 2006).

Linksonboven: Het 53^e nest in de Polder Meinesleat-Akkrumerrak waarvan de eieren deels geprikt zijn. Het ei rechtsboven in het nest in ongemoeid gelaten (18 april 2009).

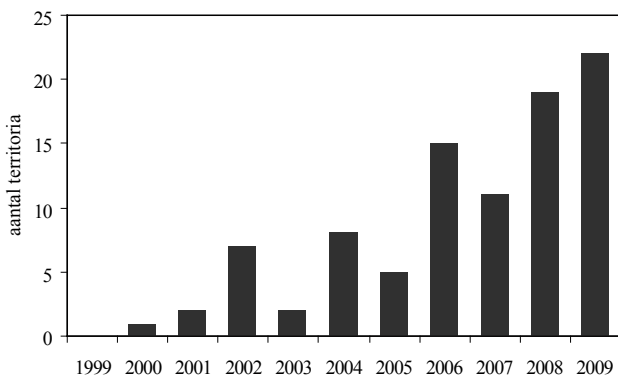
Overige foto's: Voorbeelden van hoe Grauwe Ganzen broeden op iets hoger gelegen plekjes in Polder Meinesleat-Akkrumerrak. Deze 'ruggetjes' nabij oevers van sloten ontstaan over het algemeen na het schonen van sloten (foto rechtsboven genomen op 18 april 2009, twee onderste foto's op 4 april 2009).

CANADESE GANS: 6 territoria

Wanneer het aantal territoria van Canadese Ganzen samengevoegd wordt met het aantal van het Ald Hof, dan gaat het om zeker acht paren in het gebied van de Terkaplesterpuollen. Dat is minder dan in 2002 (13, Kleefstra 2002) en zeker minder dan in 2004 toen het totaal op 24 paren lag, met een concentratie van 20 paar in de Petgatten Eagmaryp. Sindsdien is de soort schaarser geworden. Zo werden in 2007 en 2008 resp. 14 en 8 territoria vastgesteld. De afname komt op het conto van de Petgatten Eagmaryp, waar in 2009 nog slechts vier paren zaten. Toch laat de eenheid van Terkaplesterpuollen, Snitsermar en Wite en Swarte Brekken in zijn totaal een toename zien van 19 territoria in 2002 (Kleefstra 2004) naar 33 in 2009. Opvallend genoeg werd tijdens geen van de inventarisatieronden in de Terkaplesterpuollen een paar met jongen gezien.

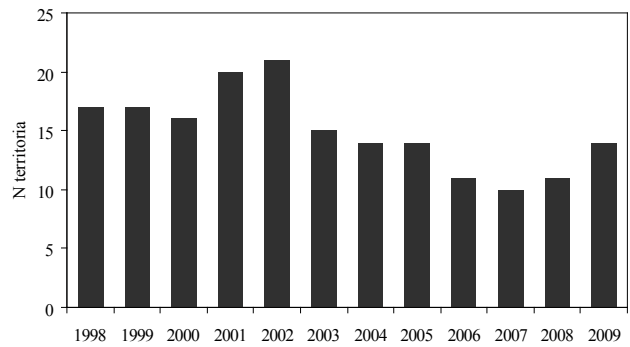
BRANDGANS: 20 territoria

De Brandgans is flink toegenomen in de Terkaplesterpuollen. In 2000 werd voor de eerste maal een territorium vastgesteld in Polder Meinesleat-Akkrumerrak. In 2002 kon voor de eerste maal van zekere broedparen worden gesproken in de petgatten Eagmaryp. Hier heeft zich inmiddels een kleine kolonie gevormd van 15 paren, die tot broeden komen op restanten van legakkers, die eilandjes vormen in het zuidwestelijke deel van de petgaten. Succesvolle paren zijn niet waargenomen.

Figuur 10. Aantalsverloop van de Brandgans in de Terkaplesterpuollen in de periode 1999-2009 op basis van eigen inventarisatiegegevens en die van T. van der Honing en P. Schutten.

Figuur 11. Aantalsontwikkeling van de Bruine

Kiekendief in het Sneekermeergebied e.o. (Snitsermar/ Terkaplesterpuollen, incl. Anewiel, Scharrewiel, Lekmar; Kruisbrekken, Lange Sleat, sluis Terherne, Tersoalstersyl) in de periode 1998-2009.

BRUINE KIEKENDIEF: 2 territoria

Binnen het te onderzoeken gebied werden twee territoria van de Bruine Kiekendief vastgesteld. Even daarbuiten werden nesten gevonden langs de Lange Sleat en in het Ald Hof (tabel 6). In alle territoria werd een nest gevonden, alle in vochtige tot natte, overjarige rietzomen. De gemiddelde datum van eerste eileg betrof 21 april. Gemiddeld werden 4,7 eieren per nest gelegd (N=3). In totaal vlogen 13 jongen uit (3,3 per paar). In het Sneekermeergebied (Snitsermar en Terkaplesterpuollen) is de stand van de soort na 2002 teruggelopen. In de periode 1998-2002 ging het om gemiddeld 18 paar, in de jaren erna om gemiddeld 13 paar. Nestgegevens lieten in de periode 1999-2005 een systematische afname zien in legselgrootte en de soort ving steeds later aan met broeden (Kleefstra & Kleefstra 2005). Het voorjaar van 2009 lijkt dit patroon enigszins te doorbreken. Het aantal paren ligt wat hoger, zo ook het gemiddelde aantal eieren per nest en de gemiddelde aanvang van eileg kwam overeen met de eerste jaren (1999, 2000).

BUIZERD: 2 territoria

Binnen de begrenzing van de het Staatsbosbeheergebied werden twee territoria van de Buizerd vastgesteld, beide in Petgatten Eagmaryp. Hiervan heeft één paar een succesvolle broedpoging ondernomen, die zeker één uitgevlogen jong opleverde. Van het andere paar is mogelijk de broedpoging in de vroege eifase mislukt of het paar is wellicht niet eens tot eileg overgegaan. Net buiten

Tabel 6. Broedbiologische gegevens van Bruine Kiekendieven in en rond het gebied van de Terkaplesterpuollen in 2009. Alleen de nesten van in Meskenwiersterfjild en Petgatten Eagmaryp lagen in het te onderzoeken gebied.

Plaats	Legbegin	N ei	N jong	Sexe jongen	
				Man	Vrouw
Meskenwiersterfjild	19 april	4	3	2	1
Ald Hof	17 april	6	5	3	2
Petgatten Eagmaryp	21 april	4	2	0	2
Lange Sleat, Terkaple	28 april	?	3	2	1
gem./tot.	21 april	4,7	3,25	7	6

het onderzoeksgebied werden nog twee nesten gevonden, namelijk op de Hynstewerp en in het Protterboskje bij Terherne. Beide paren zouden niet succesvol zijn om onbekende redenen.

KWARTEL: 2 territoria

Roepende Kwartels worden vrijwel jaarlijks gehoord in de Blaugêrzen en waren ook in 2009 weer aanwezig. Zowel tijdens de ochtendronde op 20 juni als het avond-/nachtbezoek op 28 juni werd een uitsluitende waarneming van twee roepende individuen gedaan.

KIEVIT: 64 territoria

Tabel 4 laat een toename in het aantal Kieviten zien in 2002 ten opzichte van 1994. Dit is berekend over de Staatsbosbeheer-hectares die in beide jaren werden geïnventariseerd. Wanneer de som van beide voor alle polders wordt genomen, dus incl. de particuliere stukken en het Ald Hof, komen de aantallen tussen beide jaren vrijwel overeen. Dat geldt niet voor 2009. Ten opzichte van de vorige karteringen is de soort afgenomen en dat is vooral terug te zien in de verspreidingskaart, waarop te zien is dat de soort sterk geclusterd voorkomt. In 1994 en 2002 was de verspreiding veel ruimer. Tabel 7 laat op basis van 'alarmtellingen' zien dat gezinnen schaars waren. Deze waren vrijwel alleen aanwezig in de Blaugêrzen. In Polder Meinesleat-Akkrumerrak, waar toch nog redelijk wat territoria werden vastgesteld, werden geen Kieviten met jongen waargenomen.

GRUTTO: 38 territoria

Van de weidevogels laat de Grutto de sterkste afname zien ten opzichte van 1994. Van het aantal van toen is nog amper 40% over. Voor het hele beheerobject is de afname wellicht nog groter, aangezien de soort in het Ald Hof afnam van 20 paar naar slechts één (gegevens T. van der Honing, P. Schutten). Ook in de Polder Meinesleat-Akkrumerrak en het Meskenwiersterfjild ontbreekt de soort bijna. Alleen de Lytse Polder en de Blaugêrzen zijn nog van belang. Zo ook voor Grutto's uit de omgeving, want het grote aantal gezinnen tijdens de vierde rond komt geheel op het conto van deze twee gebiedsdelen. Hier vindt een toestroom van gruttogezinnen plaats die het gebied als opgroeihabitat benutten.

WULP: 12 territoria

Tabel 7. Resultaten van tellingen van weidevogelgezinnen tijdens de tweede tot en met de vijfde ronde, afgezet tegen het vastgestelde aantal territoria.

	terr.	2	3	4	5
Scholekster	13	0	0	1	2
Kievit	64	0	4	26	0
Grutto	38	0	0	44	0
Wulp	12	0	0	2	1
Tureluur	18	0	0	10	0

De Wulp laat in de Terkaplesterpuollen een toename zien die zich afspeelt in de Blaugêrzen. Ondanks een relatief groot aantal territoria viel het aantal paren met jongen ronduit tegen (tabel 7).

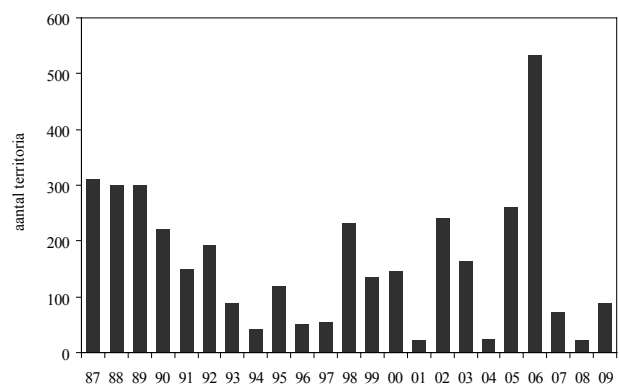
TURELUUR: 18 territoria

In de Staatsbosbeheer-eigendommen die tijdens alle karteringen onderzocht zijn, laat de Tureluur geen hele grote terugval zien. Wanneer we echter het hele gebied van de Terkaplesterpuollen nemen, dus incl. de particuliere stukken en het proefvlak Ald Hof, dan is de ontwikkeling negatiever met resp. 34, 36 en 21 territoria in 1994, 2002 en 2009. Deze afname speelt zich vooral af in Polder Meinesleat-Akkrumerrak, waar in 2002 nog 17 territoria werden vastgesteld en in 2009 slechts zes. In de Blaugêrzen handhaaft de soort zich en tijdens de vierde ronde werden hier ook veruit de meeste gezinnetjes aangetroffen (zeven van de in totaal tien, tabel 7).

KOKMEEUW: 88 territoria

In de jaren tachtig broedden jaarlijks enkele honderden paren Kokmeeuwen in de Polder Meinesleat-Akkrumerrak. Eind jaren tachtig ging het nog om zo'n 300 paar. Daarna kwam de klad erin en fluctueerden aantallen sterk tussen 20-260 paren, met een uitschieter van 533 paren in 2006 (figuur 12). Toch worden ze nog jaarlijks vastgesteld, wat met het verdwijnen van dergelijke graslandkolonies in Fryslân bijzonder is.

In 2009 ging het om 88 broedparen, verdeeld over

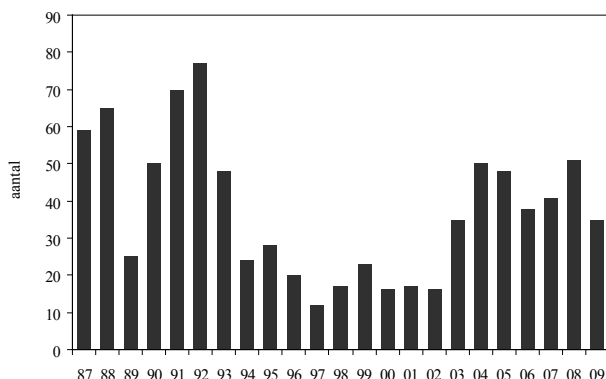

Figuur 12. Aantalsverloop van de Kokmeeuw in de Terkaplesterpuollen in de periode 1987-2009. Het gaat hier om de kolonie(s) in de Polder Meinesleat-Akkrumerrak. Alleen in 1999 kwamen drie paar tot broeden in het Meskenwiersterfjild.

twee kolonies. De grootste kolonie bevond zich in een perceel met daarin veel perzikkruid. De andere kolonie zat in en rond een sloot die begroeid is met kalmoes. Deze plek vormt de vaste broedplaats voor de soort in de polder. Op 25 mei werden nesten gezocht en een snelle zigzag-wandeling door de kolonies leverde 86 nesten op met 20 x 1, 27 x 2 en 39 x 3 eieren (gem. 2,2 ei/nest). Hoe succesvol de kolonie is geweest is zeer de vraag. Op 24 juni waren nog slecht 43 flauw alarmerende paren zonder jongen aanwezig.

VISDIEF: 35 territoria

Evenals de Kokmeeuw broedt de Visdief sinds mensenheugenis in de Polder Meinesleat-Akkrumerrak. Gedurende de jaren tachtig, toen de kokmeeuwenkolonies er nog robuust waren, ging het om vele tientallen paartjes. In de tweede helft van de jaren negentig en aan het begin van de nieuwe eeuw is een duidelijke dip zichtbaar in de aantallen, met een dieptepunt van twaalf paartjes in 1997 (figuur 13). Niet geheel verwonderlijk, omdat de soort zo langzamerhand een zeer schaarse broedvogel van het Friese merengebied is geworden. Opvallend genoeg laat de soort enig herstel zien. In de periode 2003-2009 ging het om 35-50 paar.

Figuur 13. Aantalsverloop van de Visdief in de Terkaplesterpuollen (Polder Meinesleat-Akkrumerrak) in de periode 1987-2009.

VELDLEEUWERIK: 50 territoria

Na de Grutto is de Veldleeuwerik de weidevogel die sinds 1994 de grootste achteruitgang laat zien. In zomerpolders als Meinesleat-Akkrumerrak en Ald Hof is de soort zo goed als verdwenen (Ald Hof 1 terr. in 2009, T. van der Honing & P. Schutten). In het Meskenwiersterfjild, waar in 1994 nog twaalf territoria zaten, zitten anno 2009 nog vier paar. De belangrijkste concentratie bevindt zich in de Lytse Polder en Blaugêrzen. Toch is de dichtheid aan territoria hier gehalveerd van 64,6 paar per 100 ha naar 31,2 paar per 100 ha.

GELE KWIKSTAART: 64 territoria

Binnen het onderzochte gebied laat de Gele Kwikstaart een toename zien die redelijk in de pas loopt met de provinciale trend (Nijland 2009). Toch is het totale aantal van het gebied van de Terkaplesterpuollen, dus wat incl. de particuliere stukken en proefvlak Ald Hof, ten opzichte van 2002 nagenoeg gelijk gebleven. De soort was met name talrijker in de Blaugêrzen. Daarnaast werden territoria vastgesteld in het Meskenwiersterfjild, waar de soort tijdens de twee vorige karteringen nog ontbrak.

Blauwborst: 12 territoria

In 1994 werd één territorium van de Blauwborst vastgesteld in de Terkaplesterpuollen en wel in het noordelijke deel van de Petgatten Eagmaryp (van Manen 1995). In 2002 werd in hetzelfde deelgebied reeds zes territoria vastgesteld en in Polder Meinesleat-Akkrumerrak nog eens twee (Kleefstra 2002). De toename van de soort zette in de jaren daarna door, zodat voor het hele gebied van de Terkaplesterpuollen (incl. particuliere stukke en proefvlak Ald Hof) om minstens 17 territoria gaat.

SNOR: 5 territoria

Tijdens de vorige karteringen in 1994 en 2002 ging het om resp. één (Meinesleat-Akkrumerrak) en twee territoria (Petgatten Eagmaryp) van de Snor in de Terkaplesterpuollen. In de jaren erna werd zo nu en dan wel eens een territorium vastgesteld in o.a. de Petgatten en Ald Hof. Het aantal van vijf territoria in 2009 is opmerkelijk. Vier van de vijf territoria werden vastgesteld in redelijk natte, overjarige en tamelijk robuuste rietzomen. In Polder Meinesleat-Akkrumerrak wordt echer ook een territorium vastgesteld in droge rietruigte met veel brandnetel in de oever van het Haklânshop.

RIETZANGER: 135 territoria

De Rietzanger is flink toegenomen in de Terkaplesterpuollen. Inventarisatie van het hele gebied (incl. particuliere eigendommen) leverde in 1994 66 territoria op (van Manen 1995). In hetzelfde gebied werden in 2002 130 territoria vastgesteld (Kleefstra 2002) en in 2009 bedraagt dat 193 (incl. particuliere stukken en Ald Hof). Aangezien in vergelijking met Van Manen (1995) niet alle particuliere terreinen werden bezocht en ook in Boksleat nog de nodige territoria zitten, is een minimumschatting van 200 territoria terecht. De winst van de soort speelt zich met name af in de verruiging van de oevers met basaltsteen. Hier hebben zich ruigten ontwikkeld met daarin landriet. Dit is vooral het geval rond Polder Meinesleat-Akkrumerrak, Brouwers Acht en langs de Oude Geeuw (oevers Lytse Polder en Blaugêrzen). Voor de Rietzanger zijn in het kader van het Natura 2000-beleid instandhoudingsdoelstellingen geformuleerd. Voor Natura 2000-gebied

Sneekermeergebied (Terkaplesterpuollen & Snitsermar) is behoud van de omvang en kwaliteit van het leefgebied van de Rietzanger met een draagkracht voor een populatie van ten minste 370 paren als instandhoudingsdoel gesteld. Wanneer de aantallen Rietzanger van het Snitsermar en de Terkaplesterpuollen binnen de begrenzing van Staatsbosbeheergebied bij elkaar opgeteld worden, inclusief de door vrijwilliger geïnventariseerde proefvlakken (Kop Bloksleatpolder, Galgelân, Ald Hof), dan komt het totaal op 432 territoria. Echter, niet alle oevers die binnen het Natura 2000-gebied vallen zijn in beheer bij Staatsbosbeheer en dus geïnventariseerd, waardoor het werkelijke aantal territoria hoger zal liggen. Zo werden tijdens de kartering enkele aan Staatsbosbeheerterrein grenzende stukken meegenomen in de inventarisatie, wat voor Snitsermar en Terkaplesterpuollen nog eens 91 territoria opleverde (niet alle binnen Natura 2000-gebied).

KLEINE KAREKIET: 79 territoria

De kartering van de Staatsbosbeheer- en particuliere terreinen in het gebied van de Terkaplesterpuollen leverde in 1994 een totaal van 127 territoria op (van Manen 1995). In hetzelfde gebied werden in 2002 minstens 116 territoria vastgesteld (Kleefstra 2002) in in 2009 125 territoria. In vergelijking met Van Manen (1995) zijn de laatste twee karteringen iets minder volledig, omdat wat minder particulier terrein bezocht werd (bijv. noordoever Breefinne). Al met al is de soort dus redelijk gelijk gebleven in aantal. Dat is opmerkelijk, omdat de soort met name in het aangrenzende gebied van het Snitsermar en de Wite en Swarte Brekken gedurende de jaren negentig sterk afnam (Kleefstra 2004) en sindsdien weer herstel laat zien (Kleefstra 2009a&b). Daarbij lijkt het er o.a. in het Snitsermar op dat de toename van rietruigten in oevers met basaltstort de soort in de kaart heeft gespeeld (Kleefstra 2009b). Kennelijk is dat in de Terkaplesterpuollen niet het geval.

4.4. Broedvogels buiten Staatsbosbeheereigendommen

BLAUWE REIGER: 0 territoria

Tijdens geen van de karteringen werden broedende Blauwe Reigers vastgesteld. Toch worden ze hier volledigheidshalve even vermeld, omdat in de periode 2005-2007 nesten van de soort in het gebied werden gevonden. In 2005 ging het om één broedpaar dat op de stobbe van een omgevallen els op de Brouwers Acht een nest bouwde, pal aan het vaarwater. Het paar bracht twee jongen groot. In 2006 zaten op dezelfde plek drie broedparen, waarvan twee in overhangend wilgenstruweel. Datzelfde jaar werd nog een vierde nest gevonden in wilgenstruweel op de rand van het Meskenwiersterfjild. In 2007 vond nog een niet-succesvolle broedpoging plaats van een solitair paar, opnieuw op de Brouwers Acht. In 2008 ontbrak de soort als broedvogel van het gebied.

HAVIK: 2 territoria

Al sinds 1994 wordt de Havik jaarlijks als broedvogel vastgesteld op het beboste eilandje Lytse Acht. Ook in 2009 was dat het geval. Van het nest zijn één of meerdere jongen uitgevlogen. Ook broedt de soort al jaren in het droge moerasbosje tussen het Ald Hof en Terkaple. Hier werden op 18 juni drie jongen geringd (1♀, 2♂). Alle drie jongen zouden uitvliegen.

Drie nesten van Blauwe Reigers op de Brouwers Acht in het voorjaar van 2006 (29 april).

Kruidenrijk grasland met veel grote ratelaar in de Blaugêzen (20 juni 2009).

5. Evaluatie

Naar aanleiding van de kartering in 2002 zijn de ontwikkelingen van weidevogels in zomerpolders en winterpolders uitgebreid geëvalueerd. Hierbij werd ruimschoots aandacht geschonken aan de verdroging, verzuring, verzuiging en verschraling van de weiden in de Terkaplesterpuollen. In principe blijven al deze zaken aan de orde van de dag. Zodoende wordt die exercitie hier niet nogmaals gedaan. De onderstaande evaluatie sluit aan op die van Kleefstra (2002) en gaat met name in op de ontwikkelingen ná 2002.

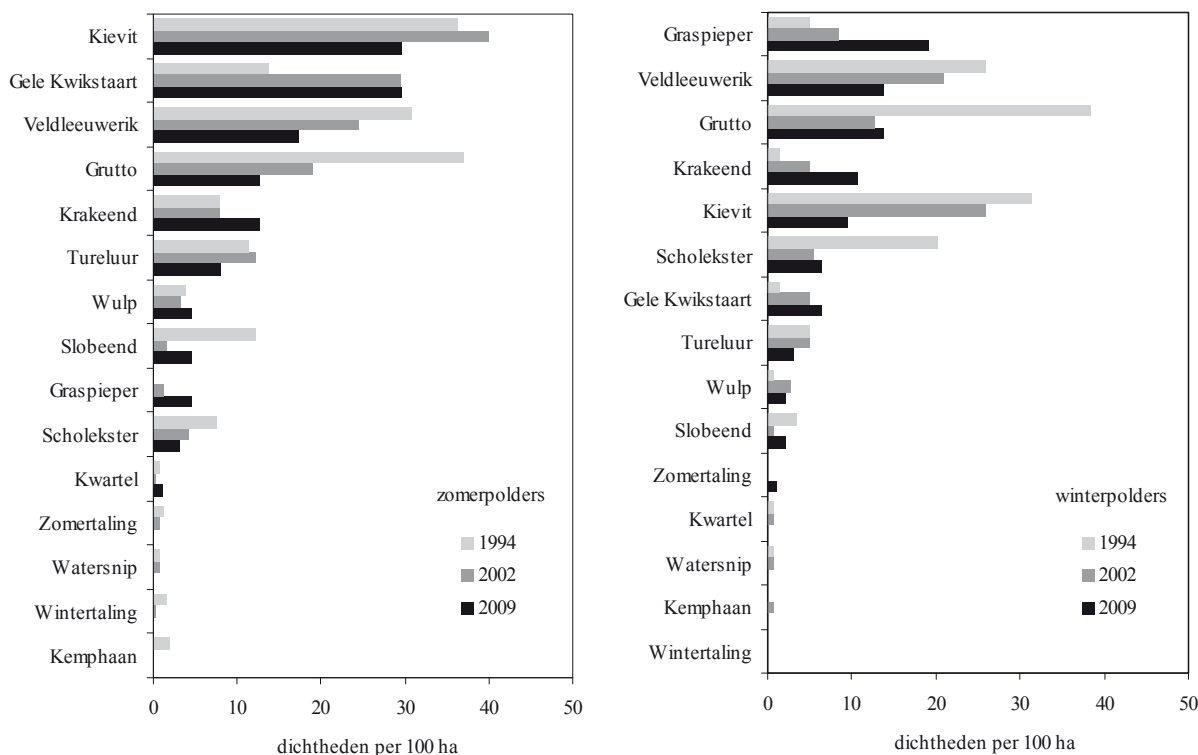
5.1. Weidevogels in zomerpolders en winterpolders

De meeste soorten weidevogels laten op basis van de vergelijkende aantallen in § 4.2.2 een geleidelijke afname zien, grotendeels overeenkomstig met de ontwikkelingen op provinciaal niveau en anders dan in het Snitsermar, waar de meeste soorten vooral in de periode 1993-2002 sterk afnamen. In zowel de zomer- als winterpolders van de Terkaplesterpuollen nemen weidevogeldichtheden en de diversiteit aan soorten af (figuur 14). De afname is het sterkst bij Scholekster, Grutto, Tureluur en Veldleeuwerik. Sinds 2002 laat ook de Kievit een terugval in het

aantal territoria zien. Kempphaan en Watersnip zijn als broedvogel verdwenen, terwijl dat voor de Zomertaling bijna het geval is. Grutto en Scholekster namen vooral af in de zomerpolders, terwijl Tureluur en Veldleeuwerik in zowel zomer- als winterpolders eenzelfde achteruitgang in aantal territoria laten zien. De afname van de Kievit komt geheel op het conto van de winterpolders.

Wat de oorzaken achter deze achteruitgang zijn, is op basis van de kartering niet zomaar te zeggen. In de winterpolders was de situatie in het voorjaar van 2009 droog. Waterpeilen waren beneden reserwaatsniveau. Naar de afname in zomerpolders is het gissen. Deze speelt zich met name af in Polder Meinesleat-Akkrumerrak (en Ald Hof). Beide polders liggen er bij aanvang van het seizoen kaal bij, maar uiteindelijk ontstaat wel een fraaie heterogene vegetatie, ook al wint de korte vegetatie van moerasdroogbloem en greppelrus er terrein. Predatie lijkt onwaarschijnlijk, omdat kolonievogels als Kokmeeuw en Visdief zich juist handhaven in het gebied. Daarnaast moet niet uit het oog worden verloren dat de weidevogels die afnamen soorten zijn die overal (sterk) afnemen, iets wat ook zonder meer effect zal hebben op de aantallen binnen de reserwaatgrenzen.

Figuur 14. Weidevogels gerangschikt naar de dichtheden per 100 ha in 2009 in de zomerpolders en winterpolders van de Terkaplesterpuollen, conform Van Manen (1995) en Kleefstra (2002).

5.2. Moerasvogels

De algemene zangvogels van rietzomen in de Terkaplesterpuollen laten vrijwel alle toenemende aantallen zien, in het bijzonder de Rietzanger. De soort leek op veel plekken in Fryslân in 2009 talrijker (Kleefstra 2009b), maar de soort lijkt op basis van de verspreiding ook te profiteren aan een ruimer aanbod aan oevers met rietruigten.

De Blauwborst heeft het gebied zo langzamerhand gekoloniseerd. Opvallend is de toename van de Snor. Soorten van natte rietmoerassen ontbreken vrijwel in de Terkaplesterpuollen. Het gaat dan om soorten als o.a. Roerdomp, Porseleinhoen en Baardman. Voor soorten van natte, dynamische rietmoerassen is in het gebied van de Terkaplesterpuollen eigenlijk geen geschikt gebied aanwezig. Evenals in het overige deel van het centrale merengebied (Wite en Swarte Brekken, Snitsermar) valt hier winst te behalen. Daarbij kan tevens worden gedacht aan soorten als Purperreiger en Zwarte Stern, waarvan kolonies op relatief kleine afstand liggen (<6 km in laagveenmoeras De Deelen) en waarvan met regelmaat foeragerende exemplaren in het gebied van de Terkaplesterpuollen worden waargenomen.

5.3. Natura 2000-soorten

Samen met het Snitsermar vormt de Terkaplesterpuollen het Natura 2000-gebied Sneekermeergebied (§ 2.4). Met betrekking tot vier soorten broedvogels zijn instandhoudingsdoelstellingen geformuleerd ter behoud van de omvang en de kwaliteit van het leefgebied. Deze staan opgesomd in tabel 8. Wanneer het gemiddelde aantal territoria in het gebied berekend wordt voor deze soorten over de periode 2002-2009 dan wordt met geen van de soorten de doelstelling behaald. Porseleinhoen en Kwartelkoning worden eigenlijk maar sporadisch in het gebied vastgesteld en dan bijna altijd in het Snitsermar. Voor de eerste soort ontbreekt in de Terkaplesterpuollen het aanbod aan ondiep, dynamisch riet- en zeggenmoeras. De selectie van de Kwartelkoning is in principe curieus, omdat dit als zodanig nooit een karakteristieke broedvogel van het gebied is geweest en het Sneekermeergebied zeker geen ‘kerngebied’ van de soort is. Hooguit bij invasies kan de soort er opduiken. De doelstelling

voor de Kempphaan is volslagen onrealistisch. Het broedareaal van de soort is gedurende de afgelopen decennia in rap tempo dusdanig in noordoostelijke richting opgeschoven, met als gevolg dat zelfs in een land als Polen in de afgelopen jaren geen zekere broedgevallen meer zijn vastgesteld. In Nederland bevindt zich geen vaste broedpopulatie meer, de soort komt hooguit sporadisch nog hier en daar tot broeden.

Van de Rietzanger zijn geen integrale inventarisaties van het gehele Natura 2000-gebied beschikbaar. In tabel 8 staan enkel de territoria in het Staatsbosbeheergebied weergegeven in 2002 en 2009. Op basis van die twee karteringen ligt het gemiddelde net onder de instandhoudingsdoelstelling. Zoals in de soortbespreking van de soort reeds is beschreven ligt het werkelijke aantal hoger, omdat diverse oevers binnen de begrenzing van het Natura 2000-gebied niet in beheer zijn bij Staatsbosbeheer en als zodanig niet in karteringen worden inbegrepen.

5.4. Monitoring

In de Terkaplesterpuollen liggen een twee proefvlakken die momenteel jaarlijks geïnventariseerd worden. Het gaat om Ald Hof en Blaugêrzen. Polder Meinesleat-Akkrumerrak is sporadisch als BMP-gebied geïnventariseerd (1997, 2000). Aanvullend op deze inventarisaties worden vrijwel alle delen van het gebied jaarlijks bezocht voor roofvogels en LSB-soorten, waaronder Roerdomp, ganzen, Baardman e.d. In feite wordt daarmee de broedvogelstand voldoende gemonitord, hoewel het een winst zou betekenen wanneer Polder Meinesleat-Akkrumerrak en de Petgatten Eagmaryp als belangrijke eenheden binnen de Terkaplesterpuollen op alle soorten geïnventariseerd zouden worden. Voor Polder Meinesleat-Akkrumerrak is dit bepaald geen sinecure. Door de grootte en vorm van het eiland is het een bewerkelijke (*lees*: tijdrovende) klus, waar bij komt dat de hoge dichtheden aan ganzen niet eenvoudig te karteren zijn.

Tabel 8. Het gemiddelde aantal territoria van Natura 2000-soorten in het Sneekermeergebied over de periode 2002-2009 (voor Rietzanger alleen 2002 en 2009) in vergelijking tot de instandhoudingsdoelstelling.

Soort	Doelstelling	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	gem.
Porseleinhoen	2	2	1	0	1	0	0	0	0	0,5
Kwartelkoning	2	0	3	0	0	0	0	0	1	0,5
Kemphaan	20	5	1	0	0	0	0	0	0	0,8
Rietzanger	370	291	-	-	-	-	-	-	432	361,5

6. Literatuur

- CLAASSEN T. 2008. Historisch overzicht van het peilbeheer van de Friese boezem in relatie tot ecosysteem- en waterkwaliteit. *Twirre* 19: 74-83.
- VAN DIJK A.J. 2004. Handleiding Broedvogel Monitoring Project (Broedvogelinventarisatie in proefvlakken). SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- VAN DIJK A.J., BOELE A., HUSTINGS F., KOFFIJBERG K. & PLATE C.L. 2009. Broedvogels in Nederland in 2007. SOVON-monitoringsrapport 2009/01. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- VAN DIJK A.J., HUSTINGS F. & VAN DER WEIDE M. 2004. handleiding Landelijk Soortonderzoek Broedvogels. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- EGGENHUIZEN T. 1989. Broedvogelinventarisatie Sneekermeer e.o. SOVON-rapport 89/03. SOVON, Beek-Ubbergen.
- HENDRIKSMA J.T. 2000. De Snitsermar / Het Sneekermeer. FFF-rapport 62. Fryske Feriening foar Fjildbiology, Oppenhuizen.
- HONDSHORST L. & VOORBERGEN A. 2005. Grauwe Ganzen op Texel – De invloed van aantalreducerende maatregelen, broedhabitat en natuurlijke verliesoorzaken op het uitkomstsucces en de invloed van opgroeihabitat op de jongenoverleving. Rapport Hogeschool Larenstein, Velp.
- HUSTINGS F., BORGGREVE C., VAN TURNHOUT C. & THISSEN J. 2004. Basisrapport voor de Rode Lijst volgens Nederlandse en IUCN-criteria. SOVON-onderzoeksrapport 2004/13. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- VAN DER JEUGD H.P., VOSLAMBER B., VAN TURNHOUT C., SIERDSEMA H., FEIGE N., NIENHUIS J. & KOFFIJBERG K. 2006. Overzomerende ganzen in Nederland: grenzen aan de groei? SOVON-onderzoeksrapport 2006/02. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- KLEEFSTRA R. 1998. Van Kleinzand tot Brijpot. Broedvogelinventarisatie van de eilanden in de Terhornsterpoel, de Polder Meinesloot-Akkrumerrak en de Brijpot in beheersobject Terkaplesterpuollen in 1997. Rapport in eigen beheer, Akkrum.
- KLEEFSTRA R. 2001. Broedvogels van de Polder Meinesleat-Akkrumerrak in 2000. Rapport in eigen beheer, Akkrum.
- KLEEFSTRA R. 2002. Broedvogels van de Terkaplesterpuollen in 2002. SOVON-inventarisatierapport 2002/22. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- KLEEFSTRA R. 2004. Boezemland, zomerpolders en moeras, de broedvogels van het Centrale merengebied van Fryslân. *Twirre* 15: 49-55.
- KLEEFSTRA R. 2009A. Broedvogels van de Wite en Swarte Brekken in 2009. SOVON-inventarisatierapport 2009/31. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- KLEEFSTRA R. 2009B. Broedvogels van het Snitsermar in 2009. SOVON-inventarisatierapport 2009/30. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- KLEEFSTRA R. & KLEEFSTRA J. 2005. Toevallige vangst van adult vrouwtje Bruine Kiekendief als verrassing in teleurstellend kiekenseizoen. *De Takkeling* 13: 178-184.
- VAN MANEN W. 1993. Broedvogels van het Sneekermeer in 1993. SOVON-rapport 1993/13. SOVON, Beek-Ubbergen.
- VAN MANEN W. 1995. Broedvogelinventarisatie van de Terkaplesterpuollen in 1994. SOVON-inventarisatierapport 95/01. SOVON, Beek-Ubbergen.
- NIJLAND F. 2009. Weidevogelmeetnet Friesland, verslag 2008. Publicatie Bureau N nr. 33, WMF, Leeuwarden.
- VAN DER PLOEG D.T.E. 1999. Natuur in Fryslân, 123 gebieden van Staatsbosbeheer. Fryske Akademy, Ljouwert.
- ROODBERGEN S.P. 1993. Broedpoging van de Kolgans bij Jirnsum. *Vanellus* 46: 117.

Bijlage 1. Overzichten van Ald Hof, Polder Meinesleat-Akkrumerrak en Lytse Acht

Tabel 9. Broedvogels van het Ald Hof (42,4 ha) in de periode 1997-2009 (bron: Weidevogelmeetnet Friesland, T. van der Honing & P. Schutten). Rode lijstsoorten zijn vet weergegeven.

	1997	1998	1999	2000	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Fuut	6	9	12	8	7	9	8	5	8	10	7	3
Knobbelzwaan	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Kolgans	0	0	1	2	1	1	3	4	4	11	18	13
Grauwe Gans	0	0	1	3	3	4	9	13	18	13	24	26
Soepgans	0	1	0	0	2	0	0	0	0	0	0	0
Indische Gans	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0
Canadese Gans	1	1	0	0	0	1	1	1	1	1	2	2
Brandgans	0	0	0	0	0	0	1	1	0	0	1	0
Nijlgans	0	1	2	3	4	3	2	2	1	2	5	3
Bergeend	3	4	1	1	1	0	1	3	3	1	1	2
Krakeend	2	3	3	4	6	7	6	7	8	5	10	7
Wilde Eend	16	13	27	24	35	29	34	46	29	31	36	37
Zomertaling	1	0	0	0	0	0	1	0	1	1		1
Slobeend	2	3	2	2	0	0	2	1	2	2	3	3
Tafeleend	3	4	3	1	3	3	2	2	3	3	3	0
Kuifeend	3	2	3	6	3	4	6	4	5	4	6	5
Bruine Kiekendief	0	1	1	1	1	0	1	1	0	0	0	1
Buizerd	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1
Meerkoet	15	13	15	10	9	17	16	10	8	6	8	7
Scholekster	3	3	3	3	2	2	2	1	2	0	1	1
Kleine Plevier	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0
Kievit	19	28	21	12	12	7	10	11	12	11	7	8
Grutto	12	10	3	5	0	2	4	2	3	0	1	1
Wulp	5	5	4	8	8	9	7	9	9	8	9	8
Tureluur	12	10	5	5	4	2	4	4	2	1	3	2
Houtduif	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0
Koekoek	0	1	1	1	1	0	1	0	0	1	1	1
Veldleeuwerik	7	6	3	5	2	3	2	2	2	3	3	1
Graspieper	2	2	2	0	3	1	1	0	1	0	1	0
Gele Kwikstaart	12	8	7	15	10	11	11	7	15	12	13	13
Witte Kwikstaart	1	1	2	2	2	3	3	2	3	1	2	3
Winterkoning	0	0	0	0	2	0	2	0	1	0	0	0
Heggenmus	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0
Blauwborst	0	0	0	2	1	2	3	2	2	2	2	3
Sprinkhaanzanger	0	0	0	1	0	1	1	1	3	1	1	1
Snor	0	1	0	2	0	0	0	0	0	0	1	0
Rietzanger	13	15	29	29	28	19	27	15	20	26	37	30
Bosrietzanger	1	4	3	6	4	6	8	2	7	1	4	4
Kleine Karekiet	9	20	18	20	14	17	13	9	22	20	20	14
Grasmus	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	1
Fitis	0	0	1	3	1	1	0	0	0	2	1	1
Koolmees	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
Zwarte kraai	2	3	3	2	1	2	1	1	1	1	2	1
Putter	0	0	0	1	0	0	0	0	0	1	0	0
Rietgors	27	25	23	31	24	24	22	33	28	18	37	40

Tabel 10. Broedvogels van Polder Meinesleat-Akkrumerrak (133,2 ha, incl. Hynsterwerp) tijdens inventarisaties in 1994 (van Manen 1995), 1997 (Kleefstra 1998), 2000 (Kleefstra 2000), 2002 (Kleefstra 2002) en 2009 (dit rapport). Rode lijstsoorten zijn vet weergegeven.

Soort	1994	1997	2000	2002	2009	Soort	1994	1997	2000	2002	2009
Fuut	11	20	14	9	11	Visdief	25	12	16	16	35
Knobbelzwaan	0	1	1	0	0	Houtduif	+	1	+	+	+
Kolgans	0	1	10	21	34	Koekoek	2	1	1	1	1
Grauwe Gans	2	5	14	22	108	Veldleeuwerik	2	1	6	1	0
Soepgans	+	0	7	+	2	Graspieper	0	4	4	1	0
Indische Gans	0	0	0	1	0	Gele Kwikstaart	18	20	39	29	29
Canadese gans	0	0	1	1	0	Witte Kwikstaart	+	3	+	+	+
Brandgans	0	0	1	2	5	Winterkoning	+	3	+	+	+
Nijlgans	0	1	5	5	26	Heggenmus	-	0	-	0	2
Bergeend	4	8	7	4	4	Roodborst	+	1	+	+	+
Smient	0	1	0	1	0	Blauwborst	0	2	5	2	5
Krakeend	15	8	8	15	17	Merel	+	2	+	+	+
Wintertaling	0	1	0	0	0	Zanglijster	+	1	+	+	0
Wilde Eend	+	39	+	+	+	Sprinkhaanzanger	0	1	1	1	2
Soepeend	+	4	+	+	+	Snor	1	1	0	0	2
Zomertaling	1	5	4	1	0	Rietzanger	25	26	43	42	76
Slobeend	4	7	7	3	3	Bosrietzanger	2	5	1	4	0
Tafeleend	6	10	6	6	2	Kleine Karekiet	41	51	+	42	56
Kuifeend	7	9	+	11	3	Spotvogel	0	0	0	1	1
Bruine Kiekendief	1	1	1	0	0	Braamsluiper	0	0	0	0	1
Buizerd	0	1	1	1	1	Grasmus	0	0	0	0	2
Fazant	+	2	+	+	+	Tuinfluitter	+	7	+	+	3
Waterral	0	1	0	0	1	Tjiftjaf	+	5	+	+	+
Meerkoet	+	34	+	+	+	Fitis	+	11	+	+	+
Scholekster	10	13	15	8	5	Zwartkop	-	0	+	+	2
Kievit	26	40	51	43	26	Matkop	0	1	0	0	0
Kemphaan	3	4	5	0	0	Pimpelmees	+	1	+	+	0
Watersnip	0	1	0	0	0	Koolmees	+	2	+	+	+
Grutto	10	7	25	7	1	Zwarte Kraai	0	0	-	2	1
Wulp	1	3	3	2	2	Vink	+	3	+	+	+
Tureluur	15	18	20	17	6	Kneu	0	1	0	0	0
Kokmeeuw	110	55	146	241	88	Rietgors	+	36	+	29	38

Tabel 11. Broedvogels van de Lytse Acht (2,2 ha, geen SBB-eigendom) tijdens inventarisaties in 1994 (van Manen 1995), 1997 (Kleefstra 1998), 2000 (Kleefstra 2000), 2002 (Kleefstra 2002) en 2009 (dit rapport). Rode lijstsoorten zijn vet weergegeven.

Soort	1994	1997	2002	2009	Soort	1994	1997	2002	2009
Fuut	2	2	2	3	Rietzanger	0	0	0	3
Grauwe Gans	0	0	0	3	Kleine Karekiet	3	4	6	5
Nijlgans	0	0	1	2	Spotvogel	1	3	1	0
Wilde Eend	2	2	+	+	Tuinfluitier	4	3	+	1
Krakeend	0	0	0	1	Zwartkop	1	1	0	1
Tafeleend	0	1	2	0	Tjiftjaf	2	3	+	+
Kuifeend	0	1	0	0	Fitis	6	4	+	+
Havik	1	1	1	1	Staartmees	1	1	1	0
Fazant	1	0	-	0	Matkop	0	1	0	0
Waterhoen	0	0	1	0	Pimpelmees	1	1	0	1
Houtduif	1	1	0	0	Koolmees	2	2	+	+
Koekoek	0	1	0	0	Boomkruiper	0	0	0	1
Grote Bonte Specht	0	1	0	1	Gaai	0	1	0	0
Winterkoning	6	4	+	+	Zwarte Kraai	0	1	0	0
Heggenmus	2	1	0	0	Vink	4	2	+	+
Roodborst	2	3	+	+	Putter	1	1	1	2
Merel	1	2	+	+	Kneu	0	2	0	0
Zanglijster	1	1	0	0	Rietgors	0	0	0	1

Bijlage 2. Verspreidingskaarten van integraal gekarteerde broedvogels

Het aantal binnen de begrenzing wordt in bijlage 1 in de kop van de verspreidingskaarten vermeld. De kaarten laten evenwel ook de territoria net buiten de begrenzing zien, waarmee het totale aantal stippen per verspreidingskaart overeenkomt met het totaal in tabel 3.

Zicht op de Skonkepôle vanaf de Terkaplester Poel (23 april 2009).

SOVON Vogelonderzoek Nederland

Rijksstraatweg 178
6573 DG Beek-Ubbergen
T (024) 684 81 11
F (024) 684 81 22

E info@sovon.nl
I www.sovon.nl

In het voorjaar van 2009 werd het grootste gedeelte (373,3 ha) van de natuurreservaten in de Terkaplesterpuollen (Terkaplester Poelen) integraal gekarteerd op broedvogels.

In het geïnventariseerde deel van de Terkaplesterpuollen werden in het voorjaar van 2009 53 soorten broedvogels vastgesteld, waarvan 42 integraal werden gekarteerd. Van de gekarteerde soorten staan er 11 op de Rode Lijst, te weten Zomertaling, Slobeend, Grutto, Tureluur, Visdief, Koekoek, Veldleeuwerik, Graspieper, Gele Kwikstaart, Snor en Kneu.

